

METODYKA SPORZĄDZANIA PISM PROCESOWYCH W SPRAWACH KARNYCH, CYWILNYCH, GOSPODARCZYCH I ADMINISTRACYJNYCH

Aleksandra Cempura, Anna Kasolik

METODYKI

WYDANIE 11

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

METODYKA SPORZĄDZANIA PISM PROCESOWYCH W SPRAWACH KARNYCH, CYWILNYCH, GOSPODARCZYCH I ADMINISTRACYJNYCH

Aleksandra Cempura, Anna Kasolik

METODYKI

Stan prawny na 20 września 2025 r.

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-509-9
11. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Zarządzania Prawami Autorskimi i Treściami
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 692 477 076
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	17
---------------------	----

WSTĘP	19
-------------	----

I. CZĘŚĆ KARNA

UWAGI WPROWADZAJĄCE	21
---------------------------	----

ROZDZIAŁ 1

PISMA PROCESOWE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

1. Analiza poprawności postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem pierwszej instancji	23
1.1. Poprawność sporządzania protokołów, notatki urzędowe	23
1.2. Gwarancje procesowe w postępowaniu przygotowawczym	27
1.2.1. Pouczenie podejrzanego o przysługujących mu prawach	27
1.2.2. Przesłuchanie w charakterze świadka osoby, której następnie zostały przedstawione zarzuty	28
1.2.3. Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym	29
1.3. Czynność procesowa przedstawienia zarzutów	30
1.4. Udział stron postępowania w czynnościach dowodowych	32
1.5. Zabezpieczenie materiału dowodowego	34
1.6. Poprawność przeprowadzonych czynności procesowych (okazanie, przeszukanie) ...	34
1.6.1. Okazanie osoby lub rzeczy	35
1.6.2. Przeszukanie i zatrzymanie rzeczy	38
1.6.3. Oględziny, otwarcie zwłok, eksperyment procesowy	39
1.6.4. Czynności związane z badaniem na okoliczność obecności alkoholu lub innych środków odurzających	40
1.7. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, forma prowadzonego postępowania przygotowawczego	40
2. Akt oskarżenia	41
2.1. Odpowiedź na akt oskarżenia	44
2.2. Zwrot aktu oskarżenia, przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia	44

ROZDZIAŁ 2**POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI**

1. Właściwość sądu rozpoznającego sprawę	46
2. Skład sądu w trakcie postępowania	50
3. Obrona obligatoryjna i prawo do obrony	54
4. Zakazy dowodowe	58
5. Wyjaśnienia oskarżonego	60
6. Wniosek o ściganie	63
7. Modyfikacja opisu czynu	63
8. Poprawność doręczeń i wezwań na rozprawy	64
9. Zachowanie zasady bezpośredniości	65
10. Poprawność sporządzania protokołów	66
11. Odniesienie się przez sąd do wniosków dowodowych	70
12. Inicjatywa dowodowa sądu i stron	70
13. Uprzedzenie o zmianie kwalifikacji przed wyrokowaniem	72
14. Dowód z opinii biegłego	75
14.1. Konieczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego albo biegłych	75
14.2. Poprawność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego sądowego	78
14.3. Forma i treść opinii	79
14.4. Wymogi dotyczące opinii psychiatrycznej	82
14.5. Ocena opinii	86
14.6. Znaczenie opinii prywatnej (pozaprocesowej)	89
15. Udzielenie głosu stronom	91
16. Wyrokowanie	92
17. Obowiązek naprawienia szkody	95
18. Warunkowe umorzenie postępowania – okres próby (art. 66 k.k.)	98
18.1. Modyfikacje w zakresie orzekania kar (art. 37a k.k.)	99
18.2. Mieszana kara – pozbawienia wolności i ograniczenia wolności (art. 37b k.k.)	101
18.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności (art. 69 k.k.)	102
18.4. Kara ograniczenia wolności	105
18.5. Kara grzywny	106
18.6. Środki zabezpieczające	106
18.7. Zatarcie kar nieizolacyjnych (art. 107 k.k.)	107
18.8. Orzekanie o środkach kompensacyjnych	108
18.9. Ponoszenie odpowiedzialności za prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdu innego niż pojazd mechaniczny	110
18.10. Stosowanie siły fizycznej i środków przymusu bezpośredniego wobec osoby podejrzanej i oskarżonego	111
18.11. Prawo do pomocy tłumacza	112
18.12. Rozszerzenie katalogu spraw uprawniających prokuratora do zamieszczenia w akcie oskarżenia kar i środków karnych uzgodnionych z oskarżonym	112

ROZDZIAŁ 3**ANALIZA POPRAWNOŚCI WYDANEGO W SPRAWIE ORZECZENIA**

1. Analiza poprawności wydanego w sprawie wyroku	114
1.1. Elementy wyroku	114

1.2. Wyrok zwykły, wyrok zaoczny, wyrok nakazowy	114
1.3. Data wydania wyroku	115
1.4. Właściwość sądu	116
1.5. Skład sądu	117
1.6. Wskazanie osoby oskarżonego	121
1.7. Data urodzenia oskarżonego	122
1.8. Opis czynu	124
1.9. Elementy dyspozytywne wyroku	126
1.10. Pozostałe elementy wyroku	128
1.11. Zgodność podpisu z podpisem sędziego orzekającego	128
2. Analiza uzasadnienia wyroku	129
2.1. Podstawa faktyczna	130
2.2. Analiza strony przedmiotowej typu czynu zabronionego	134
2.3. Analiza strony podmiotowej typu czynu zabronionego	134
2.4. Ocena dowodów	134
2.5. Uzasadnienie kary, środków karnych, środków zabezpieczających, środków zapobiegawczych	136
2.6. Wyjaśnienie podstawy prawnej	137

ROZDZIAŁ 4

APELACJA

1. Konstrukcja apelacji – poprawność sformułowań elementów apelacji	138
2. Odmienności w formułowaniu elementów apelacji w odniesieniu do poszczególnych wzorów	158
2.1. Apelacja w sprawie o przestępstwo sporządzona przez oskarżyciela posiłkowego/ prywatnego	158
2.2. Apelacja w sprawie o wykroczenie sporządzona przez obrońcę	159
2.2.1. Odniesienie przepisów Kodeksu postępowania karnego do postępowania w sprawach o wykroczenia	159
2.2.2. Pozycja procesowa obwinionego	160
2.2.3. Analiza aktu postępowania z uwzględnieniem odmienności proceduralnych ..	161
2.2.3.1. Ustanie karalności (przedawnienie orzekania)	161
2.2.3.2. Obrona obligatoryjna	162
2.2.3.3. Wniosek o ściganie	164
2.2.3.4. Odstępstwa od zasady bezpośredniości	164
2.2.4. Sporządzenie i wniesienie apelacji	165
2.2.4.1. Termin wniesienia apelacji	165
2.2.4.2. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego	166
2.2.4.3. Konstrukcja zarzutów apelacji	167
2.2.4.4. Uzupełnienie postępowania dowodowego	170
2.2.5. Wzór apelacji od wyroku w sprawie o wykroczenie	170
3. Formułowanie elementów aktu oskarżenia w odniesieniu do poszczególnych wzorów	177
3.1. Subsydiarny akt oskarżenia w sprawie o przestępstwo	177
3.2. Prywatny akt oskarżenia	187
4. Zasady sporządzania opinii prawnej w sprawach karnych	191

II. CZĘŚĆ CYWILNA

UWAGI WPROWADZAJĄCE	197
1. Doręczanie pism procesowych za pośrednictwem portalu informacyjnego i obowiązek posiadania konta w portalu informacyjnym	198
2. Regulacja w zakresie posiedzeń zdalnych	198
3. Zdalna mediacja	199
4. Możliwość wnoszenia pism procesowych elektronicznie	199
5. Nowe zasady dotyczące wysłuchania małoletnich w sprawach rodzinnych	200

ROZDZIAŁ 5

POSTĘPOWANIE PROCESOWE

1. Pisma główne w postępowaniu – uwagi ogólne	203
2. Pozew	203
2.1. Elementy pozwu	203
2.2. Oznaczenie sądu	209
2.3. Właściwość miejscowa	210
2.4. Właściwość rzeczowa	213
2.5. Określenie stron postępowania	215
2.6. Wartość przedmiotu sporu	217
2.7. Opłata od pozwu	221
2.8. Określenie żądania pozwu	224
2.9. Zakres żądania pozwu	227
2.10. Oznaczenie daty wymagalności roszczenia oraz wniosek o zasądzenie odsetek	227
2.11. Rekompensata kosztów odzyskania należności	228
2.12. Konstrukcja żądania pozwu	231
2.12.1. Konstrukcja żądania w pozwie o zasądzenie świadczenia	231
2.12.2. Konstrukcja żądania w pozwie o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa	231
2.12.3. Konstrukcja żądania pozwu o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa	234
2.12.4. Konstrukcja żądania ewentualnego i alternatywnego oraz żądania zawierającego uprawnienie do zwolnienia się przez pozwanego z zobowiązania w drodze innego świadczenia	234
2.13. Przytoczenie faktów	236
2.14. Podstawa prawna roszczenia	237
2.15. Wnioski dowodowe	239
2.16. Wniosek o zobowiązanie strony przeciwnej lub innej osoby do przedłożenia dokumentu	246
2.17. Fakultatywne elementy pozwu	247
2.17.1. Wniosek o zwolnienie od ponoszenia kosztów	247
2.17.2. Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu	251
2.17.3. Wniosek o zabezpieczenie roszczenia	254
2.17.4. Wniosek o wykonanie zastępcze	259
2.17.5. Wniosek o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności	262
2.17.6. Wniosek o przeprowadzenie rozprawy pod nieobecność powoda	264
2.17.7. Wniosek o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów dotyczących postępowania w sprawach gospodarczych	265
2.18. Skutki wniesienia pozwu	266

2.18.1. Materialnoprawne skutki wniesienia pozwu	266
2.18.2. Procesowe skutki wniesienia pozwu	270
2.19. Braki formalne pozwu	270
2.20. Wniosek o zawezwanie do próby ugodowej	273
2.21. Wzór pozwu	277
3. Odrębności w rodzajach pozwów	285
3.1. Pozew w sprawie o ochronę dóbr osobistych	285
3.2. Pozew o stwierdzenie nieważności umowy	291
3.3. Pozew o unieważnienie umowy	295
3.4. Pozew o uznanie czynności za bezskuteczną	298
3.4.1. Pozew o uznanie czynności za bezskuteczną (art. 59 k.c.)	298
3.4.2. Pozew o uznanie czynności za bezskuteczną (art. 527–534 k.c. – skarga pauliańska)	301
3.5. Pozew o wydanie wyroku nakazującego złożenie oświadczenia woli	305
3.6. Pozew o ustalenie stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym	308
3.7. Powództwo windykacyjne	313
3.8. Powództwo negatoryjne	317
3.9. Pozew o ochronę posiadania	319
3.10. Pozew w sprawie o zachówek	322
4. Odpowiedź na pozew i postępowanie przygotowawcze	327
4.1. Posiedzenie przygotowawcze	327
4.2. Znaczenie odpowiedzi na pozew	329
4.3. Termin wniesienia odpowiedzi na pozew	331
4.4. Zarzuty i twierdzenia podnoszone w odpowiedzi na pozew	333
4.5. Wniesienie powództwa wzajemnego	351
4.6. Inne wnioski, które mogą się znaleźć w odpowiedzi na pozew	353
4.7. Wzór odpowiedzi na pozew	354

ROZDZIAŁ 6

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

1. Przesłanki nieważności postępowania (art. 379 k.p.c.)	359
1.1. Uwagi ogólne	359
1.2. Niedopuszczalność drogi sądowej	360
1.3. Brak zdolności sądowej lub procesowej, brak organu powołanego do reprezentowania strony, brak przedstawiciela ustawowego, nienależyte umocowanie pełnomocnika	361
1.3.1. Zdolność sądowa	361
1.3.2. Zdolność procesowa	362
1.3.3. Organ powołany do reprezentowania strony	364
1.3.4. Prawidłowo ustanowiony pełnomocnik, przedstawiciel	365
1.4. Zawisłość sporu	368
1.5. Powaga rzeczy osądzonej	369
1.6. Niewłaściwość składu sądu	372
1.7. Brak możliwości obrony praw	375
1.8. Niewłaściwość sądu	380

2. Postępowanie dowodowe	382
2.1. Protokoły posiedzeń	386
2.2. Postanowienia dowodowe	387
2.3. Zastrzeżenia do protokołu	389
2.4. Rozkład ciężaru dowodu	391
2.5. Przeprowadzenie dowodu z urzędu	392
2.6. Dowód <i>prima facie</i>	394
2.7. Fakty znane powszechnie	396
2.8. Fakty znane z urzędu	397
2.9. Fakty przyznane	398
2.10. Domniemania faktyczne	400
2.11. Domniemania prawne	402
2.12. Ocena dowodów	403
2.13. Dowód z dokumentów	408
2.13.1. Dokument urzędowy	412
2.13.2. Dokument prywatny	415
2.13.3. Ograniczenia dowodowe związane z dokumentami	417
2.14. Umowa dowodowa	421
2.15. Dowód z zeznań świadków	422
2.15.1. Zasada bezpośredniości	423
2.15.2. Ograniczenia dowodowe	425
2.15.3. Prawo do odmowy zeznań	428
2.15.4. Ocena dowodu z zeznań świadków	429
2.16. Dowód z opinii biegłego sądowego	431
2.16.1. Potrzeba powołania biegłego w celu sporządzenia opinii	432
2.16.2. Elementy opinii	434
2.16.3. Znaczenie opinii prywatnej (pozaprocesowej)	436
2.16.4. Ocena dowodu z opinii biegłego	437
2.17. Dowód z przesłuchania stron	440

ROZDZIAŁ 7

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

1. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących postępowania procesowego	445
2. Właściwość sądu	446
3. Uczestnicy postępowania	447
4. Postępowanie dowodowe	451
4.1. Wymogi dotyczące wniosku i odpowiedzi na wniosek w postępowaniu nieprocesowym	452
4.1.1. Wniosek o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości	453
4.1.2. Wniosek o nadanie aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności	458
4.1.3. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku wraz z wnioskiem o dział spadku	460
4.2. Koszty postępowania	464
5. Orzeczenia w postępowaniu nieprocesowym	465

ROZDZIAŁ 8

ANALIZA POPRAWNOŚCI WYDANEGO W SPRAWIE ORZECZENIA

1. Elementy orzeczenia	468
------------------------------	-----

1.1. Sąd orzekający w sprawie	469
1.1.1. Zgodność składu sądu z przepisami prawa	469
1.1.2. Udział sędziego wyłączzonego z mocy ustawy	470
1.1.3. Orzekanie przez sąd rejonowy w sprawie zastrzeżonej do właściwości sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu	470
1.2. Strony postępowania	472
1.3. Rozstrzygnięcie (sentencja)	474
1.3.1. Wyrok wstępny, wyrok częściowy	478
1.3.1.1. Wyrok wstępny	478
1.3.1.2. Wyrok częściowy	482
1.4. Rozstrzygnięcie co do kosztów procesu	484
1.5. Podpisy pod wyrokiem	487
2. Problematyka ogłoszenia orzeczenia	489
3. Zasady wyrokowania	491
3.1. Przedmiot orzekania	491
3.2. Zasada aktualności orzeczeń	493
3.3. Podstawa faktyczna i prawna orzeczenia	496
4. Analiza uzasadnienia orzeczenia	498
4.1. Analiza elementów uzasadnienia	498
4.1.1. Podstawa faktyczna	500
4.1.2. Podstawa prawna	500
4.2. Analiza dokonanej przez sąd oceny dowodów	502

ROZDZIAŁ 9

ZASKARŻANIE ORZECZEŃ

1. Apelacja	508
2. Odmienności w zaskarżaniu orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym	520
2.1. Apelacja	521
2.2. Zażalenie	529
2.3. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	534
2.4. Wzór dotyczący doręczania pisma przez komornika	537
2.5. Porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej	542
2.6. Porozumienie rodzicielskie	543
3. Zasady sporządzania opinii prawnej	549

III. CZĘŚĆ GOSPODARCZA

UWAGI WPROWADZAJĄCE	551
---------------------------	-----

ROZDZIAŁ 10

UMOWY ZAWIERANE W RAMACH OBROTU PROFESJONALNEGO

1. Rodzaje umów funkcjonujących w obrocie handlowym	553
2. Oświadczenie woli	555
2.1. Wykładnia umowy	556
2.2. Forma oświadczeń woli	558
3. Wady oświadczenia woli	563
4. Treść złożonych oświadczeń woli – objęcie granicami swobody kontraktowania	565
5. Podstawowe elementy umów i ich sformułowania	569

5.1. Nazwa umowy	569
5.2. Data i miejsce zawarcia umowy	569
5.3. Strony umowy	570
5.3.1. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	570
5.3.2. Spółka cywilna	571
5.3.3. Osobowe spółki handlowe: spółka jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna	572
5.3.4. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, inny podmiot mający osobowość prawną	573
5.4. Reprezentacja	575
5.4.1. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	575
5.4.2. Spółka cywilna	576
5.4.3. Spółki prawa handlowego – spółka jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna	576
5.4.4. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, inny podmiot mający osobowość prawną	578
5.5. Preambuła	580
5.6. Postanowienia wstępne	581
5.7. Przedmiot umowy	581
5.8. Miejsce wykonania umowy	582
5.9. Podstawowe obowiązki stron	583
5.10. Terminy spełnienia świadczeń	585
5.11. Materiały i podwykonawcy	586
5.12. Wynagrodzenie	587
5.13. Sposób rozliczenia i płatności	588
5.14. Odsetki za zwłokę w płatnościach	588
5.15. Kara umowna	591
5.16. Odpowiedzialność za nienależyte wykonanie zobowiązania	595
5.17. Umowne prawo odstąpienia	597
5.18. Warunki ewentualnego rozwiązania umowy	599
5.19. Warunki i okres gwarancji	599
5.20. Zakaz konkurencji	603
5.21. Klauzula poufności	604
5.22. Określenie sądu właściwego do rozstrzygania ewentualnych sporów	606
5.23. Dodatkowe zabezpieczenia	607
5.24. Postanowienia końcowe	608

ROZDZIAŁ 11

UMOWY ZAWIERANE W RAMACH OBROTU KONSUMENCKIEGO

1. Odmienności w umowach zawieranych z konsumentami	610
1.1. Wzorce umowne	610
1.2. Niedozwolone postanowienia umowne	612
1.3. Katalog niedozwolonych klauzul umownych	614

ROZDZIAŁ 12

OGÓLNY WZÓR UMOWY NA PRZYKŁADZIE UMOWY ZBYCIA UDZIAŁÓW

W SPÓŁCE Z O.O. WRAZ Z KOMENTARZEM	616
--	-----

ROZDZIAŁ 13**PRZYKŁADY KONSTRUKCJI POZWÓW NA GRUNCIE PRZEPISÓW KODEKSU
SPÓŁEK HANDLOWYCH**

1. Pozew o wyłączenie wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością 623
2. Pozew o uchylenie uchwały wspólników spółki kapitałowej na przykładzie spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością 629
3. Pozew o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej
na przykładzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością 637
4. Pozew o odszkodowanie przeciwko członkowi zarządu spółki z tytułu
odpowiedzialności za zobowiązania spółki 644
5. Powództwo wspólnika o naprawienie szkody wyrządzonej spółce (tzw. *actio pro socio*) 653

IV. CZĘŚĆ ADMINISTRACYJNA**UWAGI WPROWADZAJĄCE 659****ROZDZIAŁ 14****SKARGA DO WOJEWÓDZKIEGO SĄDU ADMINISTRACYJNEGO**

1. Uwagi ogólne 661
2. Analiza akt postępowania administracyjnego 661
 - 2.1. Przesłanki nieważności decyzji 662
 - 2.1.1. Ustalenie właściwości organu wydającego decyzję 662
 - 2.1.2. Wybór przepisów proceduralnych stosowanych w badanym postępowaniu ... 664
 - 2.1.3. Tożsamość przedmiotu postępowania 666
 - 2.1.4. Prawdliwość doręczeń 667
 - 2.2. Przesłanki wznowienia postępowania 669
 - 2.2.1. Prawdliwość dowodów stanowiących podstawę ustaleń w postępowaniu 672
 - 2.2.2. Popętnienie przestępstwa 674
 - 2.2.3. Przesłanki wyłączenia organu 674
 - 2.2.4. Przesłanki wyłączenia pracownika 675
 - 2.2.5. Prawidłowe ustalenie katalogu stron postępowania 676
 - 2.2.6. Nowe fakty i dowody w postępowaniu 678
 - 2.2.7. Wymagane prawem stanowisko innego organu 679
 - 2.2.8. Rozstrzygnięcie zagadnienia wstępnego przez organ 680
 - 2.2.9. Istnienie innego orzeczenia stanowiącego podstawę wydania decyzji 680
 - 2.3. Inne naruszenia przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanej decyzji 681
 - 2.3.1. Gwarancje stron postępowania – art. 10 k.p.a. 681
 - 2.3.2. Pouczenia o przysługujących stronom prawach 683
 - 2.3.3. Prawdliwość sporządzonych protokołów 684
 - 2.3.4. Udział pełnomocnika 686
 - 2.3.5. Prawdliwość przesłuchań świadków 688
 - 2.3.6. Prawdliwość przesłuchań i weryfikacja żądań stron postępowania 688
 - 2.3.7. Metryka sprawy 690
 - 2.3.8. Postępowanie dowodowe 690
 - 2.3.9. Dowód z opinii biegłego 694
 - 2.3.10. Tryb wszczęcia postępowania 696
 - 2.3.11. Rozprawa 697
 - 2.3.12. Przesłanki zawieszenia postępowania 698

2.4. Podsumowanie	699
3. Analiza poprawności wydanych w postępowaniu decyzji	699
3.1. Ustalenie, czy podjęte w sprawie rozstrzygnięcie jest aktem administracyjnym	699
3.2. Podstawa prawna wydawanej decyzji	700
3.3. Wykonalność wydanej w postępowaniu decyzji – pozostałe przesłanki nieważności decyzji	700
3.4. Weryfikacja elementów formalnych decyzji na podstawie art. 107 k.p.a.	701
3.5. Poprawność sporządzenia uzasadnienia decyzji	704
4. Odwołanie	706
5. Realizacja zasady dwuinstancyjności – właściwość organu drugiej instancji	708
6. Decyzje organu odwoławczego	710
6.1. Utrzymanie w mocy zaskarżonej decyzji	711
6.2. Uchylenie i przekazanie do ponownego rozpatrzenia	711
6.3. Uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy	711
6.4. Umożnienie postępowania	712
6.5. Rozstrzygnięcie w sytuacji nieważności decyzji	712
7. Ogólny wzór skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	713

ROZDZIAŁ 15

SKARGA KASACYJNA I ZAŻALENIE DO NACZELNEGO SĄDU ADMINISTRACYJNEGO

1. Weryfikacja typu orzeczenia	726
2. Legitymacja skargowa	728
2.1. Analiza poprawności sentencji wyroku	730
2.2. Analiza uzasadnienia wyroku wojewódzkiego sądu administracyjnego	732
2.2.1. Uzasadnienie faktyczne wyroku	733
2.2.2. Uzasadnienie prawne wyroku	734
2.2.3. Wskazanie sądu co do dalszego postępowania	736
3. Analiza akt postępowania przed wojewódzkim sądem administracyjnym	736
3.1. Analiza przesłanek nieważności postępowania	737
3.1.1. Niedopuszczalność drogi sądowej	739
3.1.2. Brak zdolności sądowej lub procesowej organu powołanego do reprezentowania strony lub przedstawiciela ustawowego, brak należytego umocowania pełnomocnika	740
3.1.3. Skład sądu	741
3.1.4. Przesłanki wyłączenia sędziego	742
3.1.5. Pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw	743
3.1.6. Właściwość wojewódzkiego sądu administracyjnego	743
3.2. Pozostałe uchybienia proceduralne	744
3.2.1. Udział prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji społecznych	745
3.2.2. Związanie sądu prawomocnym wyrokiem skazującym	745
3.2.3. Ustalenie kręgu stron postępowania	747
3.2.4. Wymogi formalne składanych pism procesowych	747
3.2.5. Wymogi formalne skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	749
3.2.6. Weryfikacja przesłanek odrzucenia skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	749
3.2.7. Prawidłowość doręczeń	750

3.2.8. Dochowanie terminów przez strony postępowania	751
3.2.9. Weryfikacja przesłanek odroczenia	752
3.2.10. Prawdliwość sporządzanych protokołów i notatek	752
3.2.11. Zastrzeżenia do protokołu	754
3.2.12. Dodatkowe postępowanie dowodowe	754
3.2.13. Weryfikacja przesłanek trybu uproszczonego	754
3.2.14. Weryfikacja przesłanek zawieszenia postępowania	755
4. Konstrukcja skargi kasacyjnej	757
5. Zażalenie do Naczelnego Sądu Administracyjnego	764
5.1. Katalog zaskarżalnych postanowień i zarządzeń	764
5.2. Pozostałe warunki sporządzania zażalenia	765
5.3. Konstrukcja zażalenia do Naczelnego Sądu Administracyjnego	767

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- d.k.p.c.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.) – nie obowiązuje
- d.k.p.k.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.) – nie obowiązuje
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2025 r. poz. 1071 ze zm.)
- k.h.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.) – nie obowiązuje
- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.)
- k.p.w.** – ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2025 r. poz. 860)
- k.r.o.** – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
- k.s.h.** – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- k.w.** – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2025 r. poz. 734)
- nowelizacja z 27.09.2013 r.** – ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.)
- nowelizacja z 4.07.2019 r.** – ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.)
- nowelizacja z 9.03.2023 r.** – ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614)
- p.p.s.a.** – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 935 ze zm.)
- rozporządzenie 2016/679** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych

- osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1, ze zm.)
- u.k.s.c.** – ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.)
- u.k.w.h.** – ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2025 r. poz. 341)

Czasopisma i publikatory

- GAP** – Gospodarka. Administracja Państwowa
- KZS** – Krakowskie Zeszyty Sądowe
- ONSA** – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
- ONSAiWSA** – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNAPiUS** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSN(C)** – Orzeczenia Sądu Najwyższego (Izba Cywilna)
- OSNC** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNKN** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych
- OSNKW** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
- OSNP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
- OSNPG** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego i Prokuratury Generalnej
- OSNwSK** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPika** – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- OTK-A** – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
- Prok. i Pr.** – Prokuratura i Prawo

Inne

- KRS** – Krajowy Rejestr Sądowy
- LWH** – liczba (numer) wykazu hipotecznego
- NSA** – Naczelny Sąd Administracyjny
- NSA (7)** – Naczelny Sąd Administracyjny w składzie siedmiu sędziów
- SA** – sąd apelacyjny
- SKO** – samorządowe kolegium odwoławcze
- SN** – Sąd Najwyższy
- SN (7)** – Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów
- SO** – sąd okręgowy
- SOKiK** – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
- TK** – Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

Przygotowanie ważnego dla sprawy pisma na egzaminie zawodowym (adwokackim czy radcowskim), a często także w praktyce może sprawiać trudności. Jest to spowodowane wieloma czynnikami, m.in. stresem egzaminacyjnym, natłokiem obowiązków zawodowych, wąskimi ramami czasowymi, w których jednak nie tylko należy zapoznać się z aktami sprawy, lecz także odnaleźć uchybienia w toku rozumowania sądu lub przyjąć właściwą strategię skierowania pisma wszczynającego postępowanie, skonstruować i usystematyzować zarzuty, a następnie wyczerpująco uzasadnić swoje stanowisko.

Niniejsza publikacja w syntetyczny sposób opisuje proces sporządzania pism procesowych, które mogą mieć praktyczne znaczenie dla powodzenia danego postępowania. Umiejętność ich przygotowania może determinować zdanie egzaminu zawodowego. Celem autorek było więc wypracowanie ogólnych schematów sporządzania takich pism i wskazanie praktycznych rozwiązań o charakterze uniwersalnym.

Ponadto tym, co odróżnia niniejszą publikację od innych pozycji dostępnych na rynku, jest kompleksowe omówienie zarówno poprawności wydawanego w sprawie orzeczenia, jak i całego toku postępowania. Ta część publikacji w szczególności ma pomóc w podjęciu decyzji dotyczącej wnoszenia środków zaskarżenia oraz zasadności podnoszonych w nich zarzutów.

Książka skierowana jest w szczególności do aplikantów, którzy podczas odbywania aplikacji powinni zdobyć wiedzę o technice sporządzania pism procesowych, by później doskonalić się w tej materii. Niezwykle przydatna może być ona również dla praktyków, którzy mają szansę ulepszyć wypracowane już techniki lub zwrócić uwagę na te elementy, które dotychczas były pomijane. Wydaje się bowiem, że każda osoba zamierzająca przygotowywać pozwy, apelacje, akty oskarżenia powinna przede wszystkim poznać pewne ogólne schematy ich pisania, wiedzieć, na co zwrócić uwagę, aby jak najlepiej wykorzystać wiadomości dotyczące danej sprawy.

Zdaniem autorek wiedza o pewnych wytycznych w ramach danego działu prawnego może pomóc zaoszczędzić czas, ale przede wszystkim ułatwić skonstruowanie

kompletnego pod względem formalnym pisma i ułatwić wykazanie błędnego toku rozumowania sądu czy też pomóc sądowi właściwie zrozumieć stanowisko autora pisma. Tym samym publikacja ta ma charakter dużo bardziej praktyczny aniżeli teoretyczne rozważania.

I. CZĘŚĆ KARNA

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Pierwsza część publikacji przedstawia propozycję sposobu konstruowania jednych z najważniejszych i najpopularniejszych pism procesowych w sprawach karnych. Z uwagi na to, że postępowanie karne zwykle traktowane jest w praktyce jak postępowanie mówione, a nie pisane, rzadko sporządza się pisma na kształt pism przygotowawczych, podobnie jak to się dzieje w postępowaniu cywilnym. Natomiast takie pisma jak apelacje czy akty oskarżenia są sformalizowane, a ich treść jest wyznaczona przez obszar i zakres postępowania.

W celu właściwego przygotowania apelacji należy przeanalizować poprawność zarówno postępowania przygotowawczego, jak i postępowania przed sądem pierwszej instancji. W dalszej kolejności trzeba podjąć decyzję, po pierwsze – o zakresie zaskarżenia wyroku, a po drugie – o tym, jakie zarzuty zostaną przez autora apelacji podniesione. Katalog zarzutów oraz zakres zaskarżenia w efekcie zdeterminują wnioski i żądania autora apelacji.

Co do samej taktyki analizy orzeczenia chodzi po pierwsze o wskazanie, czy sąd dokonał prawidłowego ustalenia stanu faktycznego, a więc czy zaistniała sytuacja, w której stan opisany w uzasadnieniu orzeczenia sądu odbiegałby od opisu stanu faktycznego wynikającego z zebranego w sprawie materiału dowodowego. Może się to stać podstawą do postawienia zarzutu błędu w ustaleniach stanu faktycznego mającego wpływ na treść wyroku.

Po drugie, konieczna jest weryfikacja, czy sąd oparł się na dowodach, na podstawie których mógł wydać rozstrzygnięcie, oraz na protokołach rozpraw spełniających wszystkie wymogi formalne. W tym miejscu należy wskazać na art. 99a k.p.k., zgodnie z którym uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego, oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania sporządza się na formularzu według ustalonego wzoru. Formularze zawierają rubryki na wskazanie samych faktów. W ramach formularza sąd zobowiązany jest

w szczególności odnieść się do dowodów i wskazać fakty uznane za udowodnione oraz fakty uznane za nieudowodnione, przedstawić powody uznania dowodu oraz nieuwzględnienia dowodu, podać w rubryce podstawę prawną, w osobnej orzec o karach, innych rozstrzygnięciach oraz kosztach. Taka forma uzasadnienia może być pewnym utrudnieniem dla sporządzającego apelację, ponieważ suche przedstawienie w tabeli dowodów oraz faktów może nie pozwalać na ustalenie logicznego ciągu rozumowania sądu.

Dotychczasowe nowelizacje, które wprowadzono w ostatnich kilku latach, miały na celu zwiększenie kontrydiktoryjności procesu przez uwarunkowanie powodzenia oskarżenia w danej sprawie aktywnością oskarżyciela publicznego przed sądem. Wobec oskarżyciela (publicznego, subsydiarnego czy prywatnego) w 2015 r. wprowadzono konsekwencje nieudowodnienia też oskarżenia, a także zwiększono wobec niego ciężar przeprowadzenia dowodów winy. Pierwotnie w znowelizowanym art. 167 k.p.k. wprowadzono zasadę, że dowody przeprowadzane są nie przez sąd, lecz przez strony postępowania, natomiast nowelizacja w 2016 r. kontrydiktoryjność tę osłabiła, pozostawiając jedynie stwierdzenie, że dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. Równie istotny wpływ na przebieg procesu karnego ma nowelizacja przepisów, która weszła w życie 5.10.2019 r. (zob. ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1694).

Ponadto autor apelacji powinien poszukiwać takich błędów postępowania, których istnienie zaburzyłoby tok rozumowania sądu, zakończony wydaniem orzeczenia o określonej treści. Błędy proceduralne mogą się stać podstawą zarzutu naruszenia przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść wyroku. Co istotne, jeśli autor apelacji doszuka się naruszenia przepisów postępowania, ale takich, których naruszenie nie mogło mieć wpływu na treść zaskarżonego orzeczenia, to mimo istnienia tych uchybień proceduralnych nie będą mogły one się stać przedmiotem skutecznego zarzutu. Nie wyklucza to jednak możliwości opisanie tych uchybień w samym uzasadnieniu apelacji.

Autor apelacji powinien, analizując akta postępowania, sprawdzić, czy w badanej przez niego sprawie nie zachodzą bezwzględne przyczyny odwoławcze opisane w art. 439 k.p.k. **Do podniesienia zarzutu naruszenia prawa materialnego konieczna jest zarówno analiza dokumentów znajdujących się w aktach postępowania, jak i dobra znajomość prawa materialnego.** Dopiero po weryfikacji akt okaże się, czy sąd np. prawidłowo zastosował dany przepis stanowiący podstawę materialną wydanego orzeczenia. Analizując akta postępowania przed sądem pierwszej instancji, autor apelacji powinien zwrócić uwagę na opisane niżej aspekty, choć z pewnością nie jest to pełny, zamknięty katalog zagadnień ułatwiających weryfikację poprawności postępowania. Niestety, stworzenie kompletnego katalogu nie jest możliwe, choćby z tego powodu, że każda sprawa jest indywidualna, a katalog możliwości zbyt bogaty, toteż weryfikacja przedstawionych niżej okoliczności ma na celu pomóc autorowi apelacji choć w części w odnalezieniu punktu zaczepienia dla skonstruowania skutecznego środka zaskarżenia.

Rozdział 1

PISMA PROCESOWE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

1. Analiza poprawności postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem pierwszej instancji

Uchybienia organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze rzadko kiedy mogą stanowić podstawę wzruszenia orzeczenia wydanego przez sąd. W większości przypadków mogą one bowiem być konwalidowane na etapie postępowania sądowego. W orzecznictwie przyjmuje się, że można skutecznie się powołać na takie uchybienia tylko wtedy, gdy przeniknęły do stadium postępowania sądowego i jednocześnie zostanie wykazane, że mogły mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

W postępowaniu apelacyjnym autor apelacji może sformułować zarzut naruszenia przepisów postępowania przygotowawczego, podając stosowny artykuł stanowiący podstawę czynności w postępowaniu przygotowawczym – np. naruszenie art. 143 k.p.k. przez zawarcie w akcie oskarżenia, a w konsekwencji – dopuszczenie przez sąd dowodu z przeprowadzonych na etapie postępowania przygotowawczego oględzin, z których sporządzona została notatka, a nie protokół. Konsekwencją takiego postępowania jest oparcie się sądu na wnioskach z czynności, która nie została należycie przeprowadzona – a zatem wnioski te mogą być wadliwe.

1.1. Poprawność sporządzania protokołów, notatki urzędowe

Protokół jest zapisem czynności procesowej i przepisy Kodeksu postępowania karnego przewidują, że co do zasady nie może on być zastąpiony innym dokumentem, w szczególności notatką urzędową. Tym samym należy sprawdzić, czy przeprowadzonym czynnościom procesowym towarzyszyło spisanie protokołu (w tych wypadkach, gdy jest to wymagane ustawą), czy protokół zawiera wszystkie niezbędne elementy, czy jest czytelny, wreszcie czy jest prawidłowo podpisany.

Artykuł 143 k.p.k. zawiera katalog czynności, które wymagają spisania protokołu (m.in. przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, wniosku o ściganie i jego cofnięcie, przesłuchanie oskarżonego, świadka, biegłego, kuratora, dokonanie oględzin, dokonanie otwarcia zwłok, przeprowadzenie eksperymentu, konfrontacji oraz okazania, przeszukanie) z zaznajomienia podejrzanego z materiałami zebranymi w postępowaniu przygotowawczym.

Należy pamiętać, że zgodnie z art. 393 § 1 k.p.k. **na rozprawie nie wolno odczytywać notatek dotyczących czynności, z których wymagane jest sporządzenie protokołu**. Analizując poprawność sporządzonych protokołów, trzeba zwrócić uwagę na następujące okoliczności:

- 1) protokół sporządzany w ramach postępowania przygotowawczego zgodnie z art. 150 § 1 k.p.k. powinien zostać podpisany przez wszystkie osoby biorące udział w czynności;
- 2) brak podpisu pod protokołem osób biorących udział w przesłuchaniu podejrzanego powoduje niedopuszczalność odczytania takiego protokołu na rozprawie, nie spełnia on bowiem wymagań protokołu jako dokumentu procesowego i **ujawnione w nim okoliczności nie mogą stanowić podstawy orzeczenia sądu**;
- 3) art. 148 k.p.k. wskazuje **elementy składowe protokołu**, które przesądzają o tym, czy mamy do czynienia z protokołem w rozumieniu Kodeksu postępowania karnego;
- 4) zgodnie z art. 148a k.p.k. w protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności; dane te, niezamieszczone w protokole, zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie;
- 5) w protokole zamieszcza się jednak miejsce pracy świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznania w związku z pełnioną funkcją, chyba że przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu orzekającego przeprowadzającego czynność uzna, iż dla dobra postępowania karnego nie powinno ono zostać zamieszczone w protokole (art. 148a § 2 k.p.k.);
- 6) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu i adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków zawarte są w dokumentach innych niż protokół, dokumenty, w całości lub w części, w jakiej zawierają te dane, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie; do akt sprawy załącza się uwierzytelnione kserokopie dokumentów lub ich części, sporządzone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z tymi danymi (art. 148a § 3 k.p.k.);
- 7) przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu sądu – w odniesieniu do protokołu, o którym mowa w art. 148a § 1 k.p.k., a w odniesieniu do innych dokumentów – organ prowadzący

postępowanie przygotowawcze albo prezes sądu lub przewodniczący składu sądu, może zarządzić o odstąpieniu, w całości lub w części, od stosowania przepisów § 1 lub 3 tego artykułu:

- a) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka są oskarżonemu znane;
 - b) w odniesieniu do danych dotyczących miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka, jeżeli dane te są związane z miejscem prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i zostały przekazane do publicznej wiadomości do właściwego rejestru lub ewidencji;
 - c) z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy (art. 148a § 4 k.p.k.);
- 8) sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić w niezbędnym zakresie dane, o których mowa w art. 148a § 1 k.p.k., lub oryginały dokumentów, o których mowa w § 3 tego przepisu, jeżeli mają one znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 148a § 5 k.p.k.);
 - 9) należy pamiętać, że w protokole **nie można zastępować zapisu treści zeznań lub wyjaśnień odwoływaniem się do innych protokołów** (art. 148 § 3 k.p.k.);
 - 10) protokół musi być czytelny i pozwalać na jednoznaczne zdekodowanie jego treści; w ocenie A. Gaberlego brak czytelności zapisu nie pozwala na nadanie danemu dokumentowi statusu protokołu (zob. A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 85);
 - 11) w pewnych sytuacjach istnieje możliwość sporządzenia protokołu w formie uproszczonej (art. 325h k.p.k.);
 - 12) w przypadku niektórych czynności procesowych ustawa przewiduje dodatkowe wymogi w stosunku do protokołów (m.in. protokół zatrzymania osoby – art. 244 § 3 k.p.k., protokół zatrzymania rzeczy i przeszukania – art. 229 k.p.k.).

Orzecznictwo

Przeprowadzenie tzw. czynności rozpytania może zostać utrwalone w formie notatki urzędowej (art. 143 § 2 k.p.k.). Przeprowadzenie takiej czynności nie może jednak zastąpić dowodu z wyjaśnień oskarżonego oraz z zeznań świadków (art. 174 k.p.k.). Czynność rozpytania osoby, która w przyszłości może stać się podejrzanym, nie narusza art. 74 § 1 k.p.k., gdyż na osobie tej nie ciąży prawny obowiązek udzielania na pytania funkcjonariuszy organów ścigania informacji dotyczących okoliczności związanych z czynem, którego to rozpytanie dotyczy. Czynność rozpytania nie narusza także art. 175 § 1 k.p.k., ponieważ przewidziane w tym przepisie prawo do milczenia przysługuje osobie, której postawiono zarzut popełnienia przestępstwa. Inną jednak kwestią – czego już w kasacji jej autor nie dostrzega – jest możliwość późniejszego dowodowego wykorzystania informacji uzyskanych w toku takiego rozpytania. Wobec brzmienia art. 174 k.p.k. nie ulega

wątpliwości, że notatka urzędowa sporządzona z czynności rozpytania nie może zastąpić dowodu z wyjaśnień oskarżonego czy zeznań świadków. Dlatego nie podlega ona ujawnieniu na rozprawie (art. 393 § 1 zdanie drugie k.p.k.). Na podstawie treści notatki urzędowej nie wolno także dokonywać ustaleń faktycznych sprzecznych z wyjaśnieniami oskarżonego czy zeznaniami świadka, gdyż byłoby to zastąpienie tych dowodów treścią notatki. Nie ma natomiast przeszkód normatywnych co do przesłuchania funkcjonariusza Policji, który tę notatkę sporządził, w charakterze świadka i co do tego, aby złożone przez niego zeznania wykorzystać dowodowo obok wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka w celu potwierdzenia i uzupełnienia oryginalnych zeznań lub wyjaśnień, o ile tym dowodom nie przeczą.

Postanowienie SN z 12.03.2021 r., IV KK 683/19, Znaczenie dowodowe notatki z rozpytania, LEX nr 3232241

W sytuacji określonej w art. 143 § 2 k.p.k., a zatem wówczas, gdy nie jest niezbędne sporządzanie protokołu, czynność dokumentacyjna może zostać wykonana przez opisanie w notatce urzędowej. Z wykładni literalnej tego przepisu wynika zatem wprost zakaz dokumentowania za pomocą notatki tych czynności procesowych, które wymagają protokołu, zakaz zaś ich dowodowego wykorzystania wspomagany jest przez treść art. 174 k.p.k. W orzecznictwie konsekwentnie przyjmuje się istnienie zakazu wykorzystywania notatek w zastępstwie protokołów.

Wyrok SA w Gdańsku z 30.06.2020 r., II AKa 1/19, Zakres wykorzystania notatek urzędowych jako dowodu, LEX nr 3092586

Notatka urzędowa nie może stanowić dowodu, gdy dotyczy czynności procesowej, która powinna być udokumentowana w formie protokołu (art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.). W innych wypadkach ustawodawca nie zabrania posługiwania się notatką urzędową (art. 143 § 2 k.p.k.).

Wyrok SO w Tarnowie z 9.08.2002 r., II AKa 318/02, KZS 2002/9, poz. 29

Kodeks postępowania karnego w art. 174 *expressis verbis* zakazuje wszelkiego substytuowania dowodów z zeznań świadka innymi środkami dowodowymi (pisemnymi, zapiskami, notatkami urzędowymi).

Postanowienie SN z 4.01.2006 r., V KK 150/05, LEX nr 171280

Określenie „biorący udział w czynnościach”, w przeciwieństwie do określenia „obecny w czasie tej czynności”, zakłada zawsze aktywność, która może skutkować wpływem tej osoby na przebieg czynności, i dlatego ustawodawca zobowiązał taką osobę do złożenia podpisu. Aktualnie obowiązujący przepis art. 150 k.p.k. określa, że wszelkie protokoły podpisują wyłącznie osoby „biorące udział” w danej czynności.

Wyrok SA w Lublinie z 21.09.2004 r., II AKa 135/04, Prok. i Pr. 2006/1, poz. 33

Włączenie jako załącznika do protokołu przesłuchania świadka dokumentu stanowiącego pisemną relację o zdarzeniu, które powinno stanowić przedmiot przesłuchania, a którą świadek wcześniej przesyła lub przynosi ze sobą, i poprzestanie na odnotowaniu w protokole oświadczenia świadka o własnoręcznym sporządzeniu tej relacji oraz o jej podtrzymaniu w całości stanowi niedopuszczalne zastąpienie dowodu z zeznań świadka treścią pisemnego oświadczenia uchybiające zakazowi określonemu w art. 174 k.p.k. Dokument taki podlega dyskwalifikacji jako samoistne źródło dowodowe, zachowując procesowe znaczenie jedynie jako źródło informacji o możliwościach dowodowych.

Wyrok SA we Wrocławiu z 2.03.2005 r., II AKa 30/05, KZS 2006/1, poz. 65

Niepodpisanie protokołu, chociażby przez jedną z osób biorących udział w przesłuchaniu podejrzanego, powoduje niedopuszczalność odczytania takiego protokołu na rozprawie.

Wyrok SN z 9.07.1986 r., V KRN 266/86, OSNPG 1988/2, poz. 15

1.2. Gwarancje procesowe w postępowaniu przygotowawczym

1.2.1. Pouczenie podejrzanego o przysługujących mu prawach

Zgodnie z art. 300 k.p.k. podejrzanego przed pierwszym przesłuchaniem należy poinformować o przysługujących mu uprawnieniach wskazanych w powołanym przepisie, tj. prawie do: składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, informacji o treści zarzutów i ich zmianach, składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, korzystania z pomocy obrońcy, w tym do wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku określonym w art. 78 oraz o treści art. 338b, końcowego zaznajomienia się z materiałami postępowania przygotowawczego, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 72 § 1, art. 156 § 5 i 5a, art. 301, 335, 338a i 387 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, 75, art. 133 § 2, art. 138 i 139. Pouczenie należy sporządzić w formie pisemnej, a w aktach powinien się znajdować jego egzemplarz z podpisem podejrzanego.

Brak pouczenia podejrzanego – w sposób określony w art. 300 k.p.k. – powoduje następujące konsekwencje:

- 1) zgodnie z art. 16 k.p.k. brak pouczenia lub mylne pouczenie uczestnika postępowania o przysługujących mu prawach i ciążyących na nim obowiązkach nie może dla tego uczestnika wywoływać ujemnych skutków procesowych, np. w zakresie biegu terminu zaskarżenia decyzji procesowej;
- 2) w przypadku złożenia przez podejrzanego wyjaśnień, mimo braku uprzedzenia go o możliwości skorzystania z prawa do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie, takie wyjaśnienia pozostają w aktach sprawy i mają walor dowodu; jak twierdzi bowiem T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania*

karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz, Warszawa 2008, s. 106, wyeliminować z postępowania określony środek dowodowy można jedynie w sytuacji wyraźnie wskazanej w ustawie (art. 171 § 7 k.p.k.);

- 3) brak pouczenia podejrzanego o możliwości skorzystania z prawa do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie nie wyłącza tego uprawnienia i podejrzany może z niego skorzystać.

1.2.2. Przesłuchanie w charakterze świadka osoby, której następnie zostały przedstawione zarzuty

Z art. 389 § 1 k.p.k. wynika, że niedopuszczalne jest odczytywanie przez stronę na rozprawie protokołów zeznań złożonych poprzednio przez oskarżonego występującego w tej samej sprawie w charakterze świadka. Taki protokół w zasadzie nie ma żadnego waloru dowodowego. Należy jednak pamiętać, że zakaz ujawniania zeznań złożonych przez oskarżonego występującego w charakterze świadka nie dotyczy sytuacji, gdy zeznania te są dowodem popełnienia przestępstwa złożenia fałszywych zeznań.

Ponadto przyjmuje się, że nie ponosi odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań osoba, która została przesłuchana w charakterze świadka wbrew wynikającemu z art. 313 § 1 k.p.k. nakazowi przesłuchania jej jako podejrzanego.

Kodeks postępowania karnego

Art. 389. § 1. Jeżeli oskarżony nie stawiał się na rozprawę, odmawia wyjaśnień lub wyjaśnia odmiennie niż poprzednio albo oświadcza, że pewnych okoliczności nie pamięta, wolno na rozprawie odczytywać tylko w odpowiednim zakresie protokoły jego wyjaśnień złożonych poprzednio w charakterze oskarżonego w tej lub innej sprawie w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę.

Orzecznictwo

Przepis art. 183 § 1 k.p.k. nie może uzasadniać i usprawiedliwiać przesłuchania w charakterze świadka osoby, która wskazana została w zawiadomieniu o przestępstwie jako sprawca czynu, i to w sytuacji wykluczającej sprawstwo jakiegokolwiek innej osoby.

Postanowienie SN z 4.06.2007 r., V KK 108/06, LEX nr 299215

Nie ponosi odpowiedzialności karnej na podstawie art. 233 § 1 k.k. osoba, która została przesłuchana w charakterze świadka wbrew wynikającemu z art. 313 § 1 k.p.k. nakazowi przesłuchania jej jako podejrzanego.

Uchwała SN z 26.04.2007 r., I KZP 4/07, OSNKW 2007/6, poz. 45

Przepis art. 389 k.p.k., zezwalający w ściśle określonych warunkach na odstępstwo od zasady bezpośredniości, ze względu na jego wyjątkowy charakter nie może być interpretowany rozszerzająco ani nie można uzależniać jego wykładni od tego, czy w konkretnym wypadku wychodzi ona na korzyść czy na niekorzyść oskarżonego.

Wyrok SA w Rzeszowie z 5.03.2015 r., II AKa 9/15, LEX nr 1665918

Brak dysponowania przez sąd *meriti* wyjaśnieniami oskarżonego złożonymi na tym etapie postępowania i nieujawnieniem ich treści w trybie art. 389 § 1 k.p.k. ocenić należy jako uchybienie art. 366 § 1 k.p.k., niemniej niemające wpływu na treść wyroku.

Wyrok SA w Warszawie z 7.06.2018 r., II AKa 118/18, Przesłanka „konieczności” obrony koniecznej. Przekroczenie granic, LEX nr 2522721

Możliwe jest odczytanie protokołu wyjaśnień, jeżeli spełnia on wymagania formalne stawiane protokołom, wskazane w szczególności w art. 148 i 150 k.p.k., a także jeżeli został sporządzony w postępowaniu prowadzonym przeciwko konkretnej osobie.

Wyrok SN z 12.03.2019 r., II DSI 15/18, LEX nr 2642123

1.2.3. Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym

W postępowaniu przygotowawczym podejrzany może ustanowić obrońcę, o czym należy go pouczyć (art. 300 k.p.k.). Jednocześnie podejrzanemu przysługuje uprawnienie, aby jego przesłuchanie odbywało się w obecności ustanowionego obrońcy. W razie złożenia takiego żądania należy zarządzić termin przesłuchania i powiadomić o tym wyznaczonego obrońcę. Jednakże zgodnie z art. 301 k.p.k. niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania. Część przedstawicieli doktryny uważa, iż prawo podejrzanego realizuje się przez fakt jednorazowego przesłuchania z udziałem obrońcy, jednakże prawo to powinno przysługiwać podejrzanemu także w razie uzupełnienia lub zmiany zarzutów (zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 757; S. Stachowiak, *Uprawnienia obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998/10, s. 7).

W postępowaniu przygotowawczym mają zastosowanie także przepisy o obronie obli-gatoryjnej (art. 79 k.p.k.).

Brak jednakże wyznaczenia obrońcy w sytuacji zaistnienia przesłanek obrony obligato-ryjnej w ramach postępowania przygotowawczego nie stanowi bezwzględnej przyczyny odwoławczej (art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.), powołany przepis ma bowiem zastosowanie jedynie do postępowania sądowego.

Jeżeli w postępowaniu przygotowawczym nie zostanie wyznaczony obrońca mimo stosownych okoliczności, to należy podnieść naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na treść orzeczenia przez naruszenie art. 79 k.p.k., przy czym zasadne byłoby wykazanie, które czynności podejmowane w postępowaniu przygotowawczym przeniknęły do postępowania sądowego oraz że brak obrońcy uniemożliwił należytą obronę.

Orzecznictwo

Przepis art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. [obecnie art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. – przyp. aut.] może mieć zastosowanie do uchybień postępowania przygotowawczego jedynie w wyjątkowych wypadkach, gdy w postępowaniu sądowym uchybienie w zakresie zapewnienia obrony obligatoryjnej nie zostało konwalidowane.

Uchwała SN z 27.02.2001 r., I KZP 48/00, OSNKW 2001/5–6, poz. 42

1.3. Czynność procesowa przedstawienia zarzutów

Przedstawienie zarzutów musi być zawsze dokonane w formie postanowienia (art. 313 k.p.k.). Jest to decyzja procesowa, która rozpoczyna etap postępowania przygotowawczego skierowanego przeciwko oznaczonej osobie (*in personam*). Wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów łączy się z obowiązkiem ogłoszenia jego treści i przesłuchania podejrzanego.

Analizując akta postępowania przygotowawczego, należy sprawdzić, czy postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawiera wszystkie przewidziane przez prawo elementy (wskazanie podejrzanego, dokładne określenie zarzucanego czynu, kwalifikację prawną oraz uzasadnienie, w którym wskazano, jakie fakty i dowody zostały przyjęte za podstawę zarzutów – art. 313 § 2 i 4 k.p.k.).

Do 1.07.2015 r. w orzecznictwie aktualny pozostawał pogląd, że niedostatki postanowienia o przedstawieniu zarzutów, polegające m.in. na wadliwym oznaczeniu czasu lub miejsca popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu po wpłynięciu aktu oskarżenia do sądu, **uzasadniają zwrot lub przekazanie sprawy prokuratorowi w celu usunięcia tych braków** (wyrok SN z 30.05.1985 r., I KR 119/85, OSPiKA 1986/9–10, poz. 193).

Nowelizacją z 27.09.2013 r. zlikwidowano instytucję usuwania istotnych braków postępowania przygotowawczego po odroczeniu lub przerwie w rozprawie (uchylony art. 397 § 1 k.p.k.), jak również przepisy przewidujące dotychczas możliwość przekazywania sprawy przez sąd prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia w fazie wstępnej kontroli oskarżenia (uchylony art. 339 § 3 pkt 4, art. 345 i 346 k.p.k.). Następnie jednak nowelizacją z 11.03.2016 r. powrócono do uprzednich rozwiązań i zgodnie z obecnie obowiązującym art. 339 § 3 pkt 3a k.p.k. prezes sądu kieruje sprawę

na posiedzenie m.in. wtedy, gdy zachodzi potrzeba innego rozstrzygnięcia przekraczającego jego uprawnienia, a zwłaszcza potrzeba zwrotu sprawy prokuratorowi w celu usunięcia istotnych braków postępowania przygotowawczego. Powołany przepis należy czytać łącznie z art. 344a k.p.k., zgodnie z którym sąd przekazuje sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki takiego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, dokonanie zaś niezbędnych czynności przez sąd powodowałoby znaczne trudności. W takiej sytuacji sąd, przekazując sprawę prokuratorowi, powinien wskazać kierunek, w którym postępowanie powinno być uzupełnione, a w razie potrzeby także odpowiednie czynności, jakie organy postępowania przygotowawczego powinny podjąć. Należy także pamiętać, że zgodnie z art. 344a § 3 k.p.k. stronom na wskazane wyżej postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

Aktualny pozostaje pogląd, zgodnie z którym ogólnikowość zarzutów stawianych podejrzanemu wpływa na ograniczenie jego prawa do obrony, co powoduje, że naruszenie tego prawa nie może być przed sądem konwalidowane, i to nawet przez sporządzenie już we właściwej formie nowego aktu oskarżenia (postanowienie SA w Katowicach z 8.02.1995 r., II AKz 23/95, OSA 1995/4, poz. 21).

Poprawność przedstawienia zarzutów jest także istotna z punktu widzenia konsekwencji dotyczących pozycji procesowej osoby, której zarzuty są przedstawiane. Konsekwencje te przedstawiają się następująco:

- 1) w stosunku do osoby, której przedstawiono zarzuty, można stosować środki zapobiegawcze;
- 2) w stosunku do osoby, której przedstawiono zarzuty, można wydać list gończy;
- 3) osoba, w stosunku do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, uzyskuje status strony postępowania przygotowawczego; należy ją pouczyć o przysługujących jej uprawnieniach (art. 300 k.p.k.), może ona ustanowić obrońcę;
- 4) przedstawienie zarzutów powoduje zmianę fazy postępowania z postępowania *in rem* w postępowanie *in personam*; w tym miejscu należy zwrócić uwagę na brzmienie normy wyrażonej w art. 102 k.k. i ustanowienie dziesięcioletniego i pięcioletniego terminu, na jaki zostaje przedłużony termin przedawnienia przestępstwa.

Kodeks karny

Art. 102. Jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101, wszczęto postępowanie, karalność przestępstw określonych w art. 101 § 1 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

Istotne z punktu widzenia poprawności postępowania w zakresie przedstawienia zarzutów jest ustalenie, czy nie doszło do naruszenia normy art. 314 k.p.k., z której wynika, że jeżeli w toku śledztwa okaże się, że podejrzanemu należy zarzucić czyn nieobjęty wydanym uprzednio postanowieniem o przedstawieniu zarzutów albo czyn w zmienionej w istotny sposób postaci, lub też jeżeli okaże się, że czyn zarzucany należy

zakwalifikować z surowszego przepisu, wówczas trzeba wydać niezwłocznie nowe postanowienie, ogłosić je podejrzanemu oraz przesłuchać go.

Jeśli nie zostanie to dokonane, autor apelacji może wskazać zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej (art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k.) w postaci braku skargi uprawnionego podmiotu.

Orzecznictwo

Określenie czynu przypisanego jest dokładne, jeżeli nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości zdarzenia, a więc wskazuje czas i miejsce popełnienia przestępstwa, indywidualizuje wszystkie uogólnione w opisie danego typu czynu znamiona dyspozycji normy i opisuje okoliczności uzasadniające zamieszczenie w kwalifikacji prawnej niektórych przepisów części ogólnej Kodeksu karnego. W zakresie winy konkretyzację czynu stanowi wskazanie postaci zamiaru (umyślność) lub stopnia naruszenia reguł ostrożności (nieumyślność). Należy podkreślić, że wymaganiu temu odpowiadać będzie zredagowanie opisu czynu w sposób niepozostawiający wątpliwości co do postaci zamiaru – co oznacza, że dokładność w tym zakresie wynikać może również z opisu zachowania sprawcy.

Postanowienie SN z 21.04.2004 r., IV KK 421/03, OSNwSK 2004, poz. 772

Ogólnikowość zarzutów stawianych podejrzanemu w śledztwie wpływa na jego obronę, utrudniając ją w znacznym stopniu, co powoduje, że naruszenie przepisu art. 269 § 2 k.p.k. [art. 269 § d.k.p.k., obecnie art. 313 k.p.k. – przyp. aut.] nie może być przed sądem konwalidowane, i to nawet przez sporządzenie już we właściwej formie nowego aktu oskarżenia.

Postanowienie SA w Katowicach z 8.02.1995 r., II AKz 23/95, OSA 1995/4, poz. 21

1.4. Udział stron postępowania w czynnościach dowodowych

W ramach czynności śledztwa strony, tj. podejrzany i jego obrońca, a także pokrzywdzony i jego pełnomocnik, mogą składać wnioski o dokonanie określonych czynności. Zgodnie z art. 315 § 2 k.p.k. składającej taki wniosek stronie (w tym obrońcy lub pełnomocnikowi pokrzywdzonego) nie można odmówić prawa udziału w danej czynności, jeżeli takiego udziału się domaga.

Naruszenie tego uprawnienia przez niepoinformowanie strony o terminie czynności bądź niedopuszczenie jej do udziału w czynności należy oceniać jako rażące naruszenie obowiązków procesowych w rozumieniu art. 20 § 2 k.p.k.

W przypadku odmowy stronie uprawnienia do wzięcia udziału w danej czynności, mimo złożenia stosownego wniosku, autor apelacji może podnieść naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 315 § 2 k.p.k.,

wraz ze wskazaniem czynności, do której strona nie została dopuszczona, oraz wyjaśnieniem, jaki wpływ czynność ta miała na treść wydanego orzeczenia.

Należy tu wskazać art. 315a k.p.k., odnoszący się do praw pokrzywdzonego, zgodnie z którym od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka można odstąpić, jeżeli czynność ta nie jest niezbędna do dokonania ustaleń faktycznych. Pokrzywdzony, który nie był przesłuchany w charakterze świadka, powinien zostać przesłuchany w tym charakterze, jeżeli tego zażąda, chyba że uwzględnienie żądania prowadziłoby do przewlekłości postępowania.

§ Kodeks postępowania karnego

Art. 20. § 2. W razie rażącego naruszenia obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze sąd zawiadomia o tym bezpośredniego przełożonego osoby, która dopuściła się uchybienia, żądając nadesłania w wyznaczonym, nie krótszym niż 14 dni, terminie informacji o podjętych działaniach wynikających z zawiadomienia; w stosunku do Policji oraz innych organów postępowania przygotowawczego uprawnienie takie przysługuje również prokuratorowi.

§ 2a. Odpis zawiadomienia, o którym mowa w § 2, sąd przesyła Prokuratorowi Generalnemu, jeżeli uchybienia dopuścił się prokurator, a w wypadku gdy uchybienia dopuścił się oskarżyciel publiczny niebędący prokuratorem – właściwemu organowi przełożonemu w stosunku do bezpośredniego przełożonego tego oskarżyciela.

Zgodnie natomiast z art. 316 § 1 k.p.k., jeżeli czynności przeprowadzanych w ramach postępowania przygotowawczego nie będzie można powtórzyć na rozprawie, to należy strony dopuścić do udziału w takiej czynności, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu w razie zwłoki. Do czynności, których co do zasady nie będzie można powtórzyć na rozprawie, należy zaliczyć m.in. okazywanie (art. 173 k.p.k.), oględziny śladów ujawnionych na miejscu zdarzenia (art. 207 § 1 k.p.k.), a w niektórych przypadkach eksperyment procesowy (art. 211 k.p.k.).

Naruszenie przepisu art. 316 § 1 k.p.k. może stanowić względną przyczynę odwoławczą w sytuacji, gdy czynność nie będzie mogła być powtórzona z udziałem stron i jednocześnie zostanie wykazane, że to naruszenie może mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

Dla przykładu, autor apelacji może podnieść zarzut naruszenia przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść orzeczenia – a mianowicie art. 316 § 1 w zw. z art. 211 k.p.k. – przez niezawiadomienie pokrzywdzonego o przeprowadzonym eksperymentie procesowym.

Orzecznictwo

Prowadzący śledztwo powinien dopuścić strony postępowania do udziału w czynności, której nie będzie można powtórzyć na rozprawie głównej (art. 272 § 1 d.k.p.k. i art. 316 § 1 k.p.k.). Za czynność taką należy uznać oględziny rzeczy, jeżeli ma być ona oddana uprawnionemu (art. 199 d.k.p.k.), wymontowanie z niej elementów, żeby posłużyć się nimi w celach dowodowych, itp. Jeśli więc osoby te żądają udziału w czynności, należy je zawiadomić o jej miejscu i terminie, a w razie braku dowodu doręczenia zawiadomienia do niestawających – czynność odroczyć (art. 102 § 1–3 d.k.p.k. i art. 117 § 1–2 k.p.k.). Uchybienie temu może mieć wpływ na wynik sprawy, bo pozbawia strony możliwości wykazania zarzutów zgłaszanych do stanu dowodu rzeczowego.

Wyrok SA w Krakowie z 3.09.1998 r., II AKa 155/98, KZS 1998/10, poz. 29

1.5. Zabezpieczenie materiału dowodowego

W trakcie analizy akt postępowania przygotowawczego należy zwrócić uwagę, czy w aktach znajdują się dowody rzeczowe lub informacje o sposobie ich zabezpieczenia i miejscu przechowywania. **Za dowód rzeczowy należy uznać każdy przedmiot, który może posłużyć do wykrycia sprawcy czy też ustalenia przebiegu zdarzenia.** Niezmiernie istotne jest poprawne zabezpieczenie dowodów rzeczowych przed ich utratą lub uszkodzeniem. Jakiegokolwiek wątpliwości co do identyfikacji dowodów rzeczowych lub fakt ich uszkodzenia mogą prowadzić do konieczności uznania tych dowodów za niewiarygodne i w konsekwencji – do niemożności oparcia na nich rozstrzygnięcia.

Orzecznictwo

Potrzeba posłużenia się dowodem rzeczowym uzasadnia zadbanie, by dowód został odpowiednio zabezpieczony przed zniszczeniem i podmianą, a więc opakowany i oznaczony.

Wyrok SA w Krakowie z 29.04.1998 r., II AKa 64/98, KZS 1998/6, poz. 11

1.6. Poprawność przeprowadzonych czynności procesowych (okazanie, przeszukanie)

W ramach postępowania przygotowawczego przeprowadzane są także czynności procesowe, które ze swej natury nie będą mogły być powtórzone w postępowaniu sądowym. W związku z tym bardzo ważne jest poprawne ich przeprowadzenie, z uwzględnieniem wymogów ustawowych oraz z zagwarantowaniem stronom prawa do uczestniczenia w tych czynnościach i składania wniosków, zastrzeżeń bądź oświadczeń.

Brak prawidłowości w przeprowadzaniu czynności procesowych mających charakter niepowtarzalny może doprowadzić do uznania ich wyników za niewiarygodne i wyeliminowania tak uzyskanych dowodów z materiału dowodowego.

1.6.1. Okazanie osoby lub rzeczy

Czynność procesowa okazania (a zarazem przesłuchania) jest uregulowana w art. 173 k.p.k. Ze względu na jej charakter oraz postulat, aby okazanie przeprowadzać w sposób wyłączający sugestię w stosunku do osoby przesłuchiwanej, czynność ta powinna być przeprowadzana jednokrotnie. Możemy wyróżnić okazanie bezpośrednie (osoby lub rzeczy) lub pośrednie – przez okazanie fotografii, rysunku itd. W orzecznictwie przyjmuje się, że można także przeprowadzić tę czynność przez okazanie (od-słuchanie) głosu.

Analizując poprawność przeprowadzonej czynności, należy sprawdzić, czy został sporządzony protokół dokumentujący przebieg okazania (art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.). Według A. Gaberlego protokół powinien zawierać wypowiedzi osoby przesłuchiwanej oraz opis warunków przeprowadzania okazania (zob. A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 142). W dalszej kolejności należy sprawdzić, czy zostały zachowane wszystkie warunki konieczne do poprawnego przeprowadzenia czynności wymaganej przez Kodeks postępowania karnego oraz przewidziane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 2.06.2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania (Dz.U. Nr 104, poz. 981), takie jak:

- 1) okazanie podejrzanego w grupie co najmniej czterech osób (zasadne jest, aby łączna liczba okazywanych osób była parzysta);
- 2) wyłączenie sugestii poprzez wytypowanie osób o podobnej posturze, wyglądzie, ubraniu, tuszy itd.;
- 3) dokonywanie okazania oddzielnie w stosunku do każdego świadka;
- 4) uniemożliwienie świadkom porozumiewania się w trakcie czynności;
- 5) niedokonywanie okazania osoby lub wizerunku na próbę przed właściwą czynnością procesową okazania;
- 6) zapewnienie takich warunków, aby osoba przesłuchiwana nie mogła zobaczyć przed okazaniem osoby okazywanej, jej wizerunku lub rzeczy w sytuacji wskazującej na rolę lub znaczenie procesowe;
- 7) zapewnienie, aby wśród osób przybranych do oględzin nie znajdowali się funkcjonariusze organu dokonującego okazania ani osoby znane osobie przesłuchiwanej;
- 8) umożliwienie osobie okazywanej wyboru według swego uznania miejsca w grupie osób przybranych.

Naruszenie wskazanych wyżej reguł może prowadzić do pozbawienia wiarygodności wyniku przeprowadzonej czynności. Skutkować to będzie podniesieniem przez autora apelacji zarzutu naruszenia przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść orzeczenia, przy czym każdorazowo wpływ ten powinien być uargumentowany. Przyjmuje się, że w przypadku braku precyzji protokołu w zakresie przebiegu czynności okazania możliwe jest przesłuchanie na tę okoliczność funkcjonariuszy przeprowadzających czynność.

W praktyce bardzo często czynność okazania sprowadza się do **okazania wizerunku** (plansze poglądowe ze zdjęciami). Zarówno przedstawiciele doktryny, jak i sądy podkreślają, że okazanie bezpośrednie ma większą wartość dowodową niż samo okazanie wizerunku. Warto w tym zakresie zwrócić uwagę na wyrok SA w Katowicach z 17.06.2016 r., II AKa 149/16, LEX nr 2087866: „Wartość dowodową okazania bezpośredniego jest nieporównywalnie wyższa niż okazania wizerunku z uwagi na bardziej dynamiczny jego charakter, a co za tym idzie możliwość obserwowania również tych cech sprawcy, które z przyczyn naturalnych na fotografii utrwalone być nie mogą (np. mimika twarzy, sposób poruszania się). Niemożność jego dokonania, co również podkreślano wielokrotnie w orzecznictwie sądowym, nie prowadzi jednak do wniosku, iż okazanie wizerunku osoby dokonane w niezbyt odległym odstępie czasowym od samego zdarzenia, pozbawione jest wartości dowodowej. Szczególnego znaczenia dla oceny takiego dowodu nabierają wówczas nie tylko indywidualne zdolności percepcyjne świadka, ale także wszystkie te obiektywne okoliczności towarzyszące zdarzeniu, które mogą wskazywać na dostateczne zapoznanie się i zapamiętanie przez świadka szczegółów wyglądu potencjalnego sprawcy. Oceniając wartość dowodową okazania, zarówno pośredniego, jak i bezpośredniego, także w przypadku gdy nie dochodzi do niego niezwłocznie po zdarzeniu, szczegółowej analizie poddać należy takie okoliczności, jak: czas obserwacji przez świadka potencjalnego sprawcy, wzajemne położenie tych osób (odległość), pole obserwacji (np. z profilu, *en face*, «kątem oka» czy też w pełnym polu widzenia), wystąpienie obiektywnych przeszkód utrudniających obserwację (ukształtowanie terenu, przejeżdżające pojazdy, oświetlenie, oślepienie słońcem itp.), dynamikę obserwowanego zdarzenia, pozycję świadka względem osoby obserwowanej (statyczna czy w trakcie przemieszczania się którejkolwiek z nich), a także czynniki szczególne, jak zabarwienie emocjonalne towarzyszące obserwacji (np. rutynowa obserwacja, zaniepokojenie obserwowanymi zdarzeniami czy irytacja), charakter obserwowanego zdarzenia (np. czynności codzienne, sytuacja niespotykana, ogniskująca uwagę) czy też wreszcie wystąpienie czynników, które mogły spowodować utrwalenie w pamięci świadka wizerunku obserwowanej osoby”.

Orzecznictwo

Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie podnosi się, że nie dochodzi do naruszenia art. 173 k.p.k., gdy osobie przesłuchiwanej okazuje się w celu rozpoznania nie samą osobę, lecz tablicę poglądową, na której znajdują się zdjęcia kilku osób. Nie stanowi również naruszenia prawa procesowego to, że protokoły z takiego przeprowadzenia czynności okazania nie zawierają szczegółowych wskazań w zakresie cech charakterystycznych, które umożliwiły identyfikację osoby rozpoznawanej. W sytuacji gdy osobie przesłuchiwanej okazuje się zdjęcia kilku osób, wystarczające jest zaprotokołowanie oświadczenia tejże osoby, że rozpoznaje którąś z osób, których wizerunki zostały jej okazane, wskazanie zdjęcia zawierającego wizerunek rozpoznanej osoby, ewentualnie podanie jej imienia i nazwiska. Okazywanie wizerunku jest jedną z metod ustalenia tożsamości sprawcy, stosowaną, póki nie ma możliwości okazania bezpośredniego osoby, i zmierza do oznaczenia

kręgu osób, które należy okazać bezpośrednio, a pozostałe eliminować od tego. Potrzeba przeprowadzenia okazania wizerunku (albumu zdjęć sygnalitycznych) może być uzasadniona m.in. względami taktyki śledczej lub w przypadku ukrywania się sprawcy.

Postanowienie SN z 14.03.2019 r., V KK 11/19, LEX nr 2634075

Wobec podnoszonych w apelacji zastrzeżeń co do prawidłowości czynności okazania oskarżonego ocena dowodów w postaci zeznań pokrzywdzonych powinna dotyczyć nie tylko ich wiarygodności, lecz także wartości dowodu z czynności okazania i rozpoznania oskarżonego dla czynionych ustaleń faktycznych.

Wyrok SN z 28.04.2010 r., V KK 318/09, LEX nr 583935

Czynność okazania powinna być przeprowadzona tak, by wyłączyć sugestię. Wartość tego dowodu musi być oceniana również pod kątem ewentualnej sugestii i jej wpływu na osobę dokonującą rozpoznania. Organ procesowy, dokonujący okazania osób, powinien zadbać o zachowanie warunków okazania obiektywnego. Okoliczności towarzyszące okazaniu muszą być znane sądowi, który w razie zgłoszenia zarzutów do przebiegu okazania powinien dowód skontrolować, przeprowadzając dowód z zeznań osób przybranych do okazania oskarżonego.

Wyrok SA w Krakowie z 7.07.2009 r., II AKa 70/09, KZS 2009/7–8, poz. 59

Organ procesowy dokonujący okazania osób w celu rozpoznania sprawcy prześlępstwa powinien zadbać o zachowanie warunków rozpoznania obiektywnego. Gdy spośród pięciu okazywanych tylko czterech, i to właśnie oskarżeni, zostali wyposażeni w czapki, to sugestywność takiego okazania jest oczywista, więcej – jest to przejaw natarczywej namowy, by wskazać tych, którzy mieli czapki.

Wyrok SA w Krakowie z 30.10.2002 r., II AKa 253/02, KZS 2002/12, poz. 40

Wadliwie przeprowadzona czynność okazania nie eliminuje dopuszczalności przeprowadzenia dowodu z zeznań funkcjonariusza Policji, który dokonał nieformalnego okazania, i wykorzystania tego dowodu do czynienia ustaleń faktycznych.

Postanowienie SN z 22.02.2007 r., V KK 183/06, OSNwSK 2007, poz. 487

Okazanie jest ważnym sposobem ustalenia tożsamości sprawcy. Jest oczywiste, że zaniechanie dokonania okazania osoby i poprzestanie na okazaniu zdjęcia fotograficznego bądź jego kopii stanowi z reguły istotne uchybienie w postępowaniu przygotowawczym. Nie oznacza to jednak dyskwalifikacji rozpoznania, należy je bowiem oceniać z uwzględnieniem innych zebranych dowodów.

Wyrok SA w Krakowie z 24.05.2006 r., II AKa 71/06, KZS 2006/5, poz. 39

Niewątpliwie przyznać należało rację skarżącym, że przeprowadzona czynność okazania osoby przez lustro obserwacyjne pokrzywdzonemu w celu rozpoznania

była nieprawidłowa, albowiem wśród grupy osób przybranych do tej czynności znajdował się funkcjonariusz organu dokonującego okazania.

Postanowienie SN z 3.04.2006 r., V KK 313/05, LEX nr 183012

Okazanie wizerunku (art. 173 § 1 k.p.k.) wymaga spisania protokołu (art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.). Możliwe jest przeprowadzenie w tym samym procesie zarówno czynności okazania wizerunku, jak i czynności okazania osoby. Chodzi tylko o to, by każdorazowo rozważać przydatność każdej z tych czynności, w zależności od konkretnych ustaleń faktycznych i dowodowych danej sprawy, ponadto by obie te czynności zostały (w odpowiedniej kolejności) przeprowadzone z zachowaniem przewidzianych przepisami warunków wyłączających sugestię, a następnie aby sposób ich przeprowadzenia oraz wynik zostały poddane pełnej ocenie.

Postanowienie SN z 12.08.2005 r., IV KK 117/05, OSNKW 2006/3, poz. 25

W razie zarzutów (oskarżonego) do przebiegu okazania (art. 173 k.p.k.) powinno się przeprowadzić dowód z zeznań osób przybranych do okazania oskarżonego. Zeznania tych osób mogą posłużyć do weryfikacji przebiegu okazania.

Wyrok SA w Krakowie z 7.10.2004 r., II AKa 26/04, KZS 2005/1, poz. 19

Niedopuszczalne jest okazywanie wizerunku (lub osoby) na próbę, wstępnie, pozaprocesowo, bo otwiera to możliwość szerokiego pola do sugestii we właściwym rozpoznaniu. Okazywanie poza kontrolą procesową jest nielegalne i podważa wiarygodność czynności legalnych, rejestrowanych w procesie.

Postanowienie SA w Krakowie z 5.12.2002 r., II AKz 481/02, KZS 2002/12, poz. 42

1.6.2. Przeszukanie i zatrzymanie rzeczy

Przeszukanie oraz czynności związane z zatrzymaniem rzeczy są uregulowane w art. 217 i n. k.p.k. Z punktu widzenia analizy dokumentów zgromadzonych w postępowaniu przygotowawczym istotne jest ustalenie, czy w związku ze wskazanymi czynnościami został spisany protokół i czy zawiera on dodatkowe konieczne elementy (art. 229 k.p.k.), takie jak:

- 1) oznaczenie sprawy, z którą zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie ma związek;
- 2) podanie dokładnej godziny rozpoczęcia i zakończenia czynności;
- 3) dokładna lista zatrzymanych rzeczy i w miarę potrzeby ich opis;
- 4) wskazanie polecenia dokonania czynności przez prokuratora;
- 5) oznaczenie czynności oraz osób w niej uczestniczących;
- 6) przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski jej uczestników;
- 7) wydane w toku czynności postanowienia i zarządzenia.

Orzecznictwo

Nie ma obowiązku sporządzania protokołu natychmiast po przeszukaniu. Często okazuje się to wręcz niemożliwe – np. w razie ujęcia sprawcy przestępstwa w pościgu, gdy trzeba go natychmiast przeszukać w celu odebrania mu broni. Idzie tu o rzetelność protokołu, tj. o potrzebę oddania w protokole rzeczywistego przebiegu czynności. Inną rzeczą jest wskazanie czasu sporządzenia protokołu i podpisanie go przez wszystkie osoby biorące udział w czynności.

Wyrok SA w Krakowie z 31.08.2005 r., II AKa 161/05, KZS 2005/10, poz. 28

1.6.3. Oględziny, otwarcie zwłok, eksperyment procesowy

Czynność procesowa w postaci oględzin (miejsca, osoby lub rzeczy), otwarcia zwłok czy też eksperymentu procesowego powinna zostać utrwalona w protokole (art. 143 § 1 pkt 3–5 k.p.k.).

Jak wskazuje T. Grzegorzczak, zarówno oględziny, jak i eksperyment procesowy jako czynności o charakterze często niepowtarzalnym powinny się odbywać z udziałem stron (T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 946). W związku z powyższym istotne jest precyzyjne sporządzenie protokołu z uwzględnieniem dokładnego opisu przebiegu czynności.

Orzecznictwo

Odtworzenie w drodze eksperymentu przebiegu zdarzeń stanowiących przedmiot rozpoznania, o jakim mowa w art. 211 k.p.k., powinno być realizowane w warunkach naturalnych, jednak celu tej czynności nie wyklucza przeprowadzenie jej w warunkach imitacji zaaprobowanej i zaproponowanej przez oskarżonego, tym bardziej że ma ona jedynie walor akcesoryjny, weryfikujący uzyskane wcześniej dowody i ich przydatność do poprawnych ustaleń faktycznych rekonstruuujących inkryminowane zajście, a nie charakter dowodu podstawowego pozwalającego na takie kardynalne ustalenia.

Wyrok SA w Katowicach z 8.04.2009 r., II AKa 69/09, KZS 2009/9, poz. 80

Eksperyment procesowy ma na celu sprawdzenie w sposób doświadczalny, czy badane zdarzenie lub podawany jego przebieg były w ogóle możliwe. Dlatego eksperyment powinien być przeprowadzony w warunkach zbliżonych do tych, które zachodziły w rzeczywistości, a więc w miejscu i czasie, w których zdarzenie się odbyło. Eksperyment i jego wyniki mogą świadczyć nie o rzeczywistym fakcie, tylko o teoretycznej możliwości zdarzenia, którego ustalenie jest rzeczą sądu.

Wyrok SA w Krakowie z 12.04.2006 r., II AKa 12/06, OSA 2008/5, poz. 23

1.6.4. Czynności związane z badaniem na okoliczność obecności alkoholu lub innych środków odurzających

Autor apelacji powinien sprawdzić – jeśli ma to znaczenie dla przedmiotu postępowania – czy w postępowaniu został przeprowadzony dowód z badania na zawartość alkoholu we krwi lub w wydychanym powietrzu bądź też dowód z opinii biegłego sądowego, który w odniesieniu do alkoholu wskaże m.in., jakie było jego stężenie w chwili popełniania czynu zabronionego. Należy sprawdzić, kiedy zostało przeprowadzone badanie, a także czy zachowano wymagania w zakresie pomiarów opisane przepisami szczególnymi. Przydatne często okazują się także wskazówki producentów co do niemożności dokonania pomiaru w określonych warunkach atmosferycznych. W tym zakresie powinien również wypowiedzieć się biegły, wskazując na miarodajność uzyskanego wyniku. Jeśli chodzi o inne środki odurzające, wskazać należy, że muszą to być substancje, które są uznane za substancje zabronione. Należy również sprawdzić, czy zostały wyeliminowane wszelkie okoliczności mogące np. spotęgować wynik stężenia alkoholu lub wywołać złudzenie spożycia środka odurzającego.

1.7. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, forma prowadzonego postępowania przygotowawczego

Przepisy Kodeksu postępowania karnego ściśle wskazują, jakie organy prowadzą postępowanie przygotowawcze i w jakim zakresie (art. 311 k.p.k.) oraz czy postępowanie przybiera formę śledztwa, czy dochodzenia (art. 309 k.p.k.). Naruszenie jednakże tych przepisów nie stanowi bezwzględnej przyczyny odwoławczej, może jedynie w określonych sytuacjach prowadzić do nieuwzględnienia materiału dowodowego przez sąd lub stanowić względną przyczynę odwoławczą (art. 438 pkt 2 k.p.k.), jednakże możliwą do skutecznego podniesienia jedynie przy wskazaniu, że przedmiotowe uchybienie mogło mieć wpływ na wynik postępowania.

Orzecznictwo

Przeprowadzenie postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia zamiast obligatoryjnego śledztwa tylko wtedy mogłoby uzasadniać wadliwość czynności procesowych, gdyby skutki tej usterki mogły wywrzeć wpływ na treść wyroku, a więc gdyby np. godziła ona w istotne interesy uczestników postępowania (np. prawo podejrzanego do obrony czy też przeprowadzenie czynności nastąpiło przez organ w ogóle nieuprawniony). Wady merytoryczne postępowania przygotowawczego, a nie samo uchybienie obowiązkowi dokonywania czynności w określonej formie, powinny uzasadniać odmówienie przez sąd rozpoznawczy waleru dowodowego przeprowadzonym w jego toku czynnościom.

Wyrok SA w Katowicach z 14.09.2006 r., II AKa 196/06, LEX nr 217109

2. Akt oskarżenia

Zgodnie z art. 331 k.p.k. akt oskarżenia sporządzany przez oskarżyciela publicznego powinien zostać wniesiony do właściwego sądu w terminie 14 dni od dnia zamknięcia postępowania przygotowawczego, a w przypadku gdy w stosunku do podejrzanego jest stosowany środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania – w terminie 7 dni od dnia zamknięcia śledztwa. Wskazany termin jest jednakże terminem instrukcyjnym.

Analizując treść aktu oskarżenia, należy zwrócić uwagę, czy zawiera on wszystkie elementy formalne przewidziane w art. 332 k.p.k., takie jak:

- 1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, w tym numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub informację o ich nieposiadaniu przez oskarżonego lub niemożności ich ustalenia, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego;
- 2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody;
- 3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64, 64a lub art. 65 k.k. albo w art. 37 § 1 ustawy z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2025 r. poz. 633);
- 4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada;
- 5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy.

Dodatkowo – zgodnie z nowelizacją, która wejdzie w życie 1.10.2029 r. – informację o złożonym przez oskarżonego oświadczeniu o wyrażeniu zgody na dokonywanie doręczeń na adres do doręczeń elektronicznych wraz z podaniem tego adresu albo o braku takiej zgody (dodany pkt 1a w art. 332 k.p.k.).

Do aktu oskarżenia dołącza się jego uzasadnienie przytaczające fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby – wyjaśniające podstawę prawną oskarżenia i omawiające okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie (art. 332 § 2). Jeżeli postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, akt oskarżenia może nie zawierać uzasadnienia (art. 332 § 3 k.p.k.).

Zgodnie z art. 333 k.p.k. akt oskarżenia powinien także zawierać:

- 1) listę osób, których wezwania oskarżyciel żąda;
- 2) wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel.

Prokurator może wnieść o zaniechanie wezwania i odczytanie na rozprawie zeznań świadków, którzy zostali przesłuchani, przebywających za granicą lub mających stwierdzić okoliczności, które nie są tak doniosłe, aby konieczne było bezpośrednie

przesłuchanie świadków na rozprawie, w szczególności takie, którym oskarżony w swoich wyjaśnieniach nie zaprzeczył. Nie dotyczy to osób wymienionych w art. 182 k.p.k. (art. 333 § 2 w zw. z art. 350a k.p.k.). Do aktu oskarżenia dołącza się, do wiadomości sądu, listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów, a także adresy osób, których wezwania oskarżyciel żąda. Należy również podać numery telefonów, telefaksów i adresy poczty elektronicznej osób wskazanych w zdaniu pierwszym, chyba że informacji tych nie można ustalić. Zgodnie z art. 333 § 3a k.p.k. do aktu oskarżenia dołącza się listę pokrzywdzonych, którzy złożyli wnioski na podstawie art. 299a § 2 k.p.k. (powiadomienie pokrzywdzonego o sposobie zakończenia sprawy).

Prokurator może także dołączyć do aktu oskarżenia wniosek o orzeczenie wobec podmiotu zobowiązanego określonego w art. 91a k.p.k. zwrotu korzyści majątkowej albo jej równowartości uprawnionemu podmiotowi lub orzeczenie przepadku świadczenia albo jego równowartości na rzecz Skarbu Państwa. Wniosek powinien zawierać uzasadnienie.

Należy pamiętać, że akt oskarżenia określa zarówno podmiotowe, jak i przedmiotowe granice postępowania sądowego, dlatego bardzo ważna jest analiza opisu czynu oraz kwalifikacji wskazanej w akcie oskarżenia.

Sąd orzekający w sprawie jest związany podstawą faktyczną przytoczoną przez oskarżyciela (ramy zdarzenia) oraz zakresem podmiotowym sprawy (wskazanie sprawcy). Sąd natomiast nie jest związany zarzutem (sformułowanym opisem czynu) i kwalifikacją czynu wskazaną w akcie oskarżenia.

Zamiast aktu oskarżenia oskarżyciel może skierować do sądu wniosek o warunkowe umorzenie postępowania lub wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających.

Należy tu zwrócić uwagę na art. 338 k.p.k. zmodyfikowany w 2021 r. Zgodnie z § 4 odpis aktu oskarżenia w postaci elektronicznej doręcza się na adres poczty elektronicznej. Zgodnie natomiast z brzmieniem § 5 o dacie doręczenia odpisu aktu oskarżenia oraz adresie poczty elektronicznej, na który odpis został wysłany, zawiadamia się adresata za pośrednictwem operatora pocztowego, o którym mowa w art. 131 § 1 pkt 1, a w uzasadnionych wypadkach można go zawiadomić telefonicznie. Od tej daty także uzależniony będzie termin wniesienia odpowiedzi na akt oskarżenia.

Kodeks postępowania karnego

Art. 338. § 4. Odpis aktu oskarżenia w postaci elektronicznej doręcza się na adres poczty elektronicznej. Art. 132 § 3 zdanie drugie stosuje się.

§ 5. O dacie doręczenia odpisu aktu oskarżenia oraz adresie poczty elektronicznej, na który odpis został wysłany, zawiadamia się adresata za pośrednictwem

operatora pocztowego, o którym mowa w art. 131 § 1 pkt 1, a w uzasadnionych wypadkach można go zawiadomić telefonicznie.

Orzecnictwo

Od wniesienia aktu oskarżenia prokurator traci uprawnienie do modyfikowania zarówno opisu, jak i kwalifikacji prawnej zarzucanego czynu. Może jedynie odstąpić od wniesionego oskarżenia albo wnosić o zmianę opisu lub kwalifikacji prawnej czynu, ale pod warunkiem, że pozostaje to w obszarze wyznaczonym tożsamością czynu. Tożsamość czynu wyznacza przede wszystkim tożsamość czynności wykonawczych sprawcy oraz zbieżność przedmiotu i skutków tych czynności, jak też podobny układ podmiotowy w relacji: oskarżony – pokrzywdzony.

Wyrok SA w Krakowie z 4.12.2008 r., II AKa 189/08, KZS 2009/2, poz. 36

Kwalifikacja prawna zawarta w akcie oskarżenia nie przesądza ostatecznie o składzie sądu. Kwalifikacja ta jest tylko propozycją oceny prawnej czynu zarzucanego, w żadnym razie nie wiąże sądu. Sąd może tę kwalifikację zmienić nie tylko w wyroku, lecz także w trakcie wstępnej kontroli oskarżenia (rozdział 40 Kodeksu postępowania karnego), może więc ją zweryfikować, gdy jest błędna, od czego będzie zależeć właściwość rzeczowa sądu (art. 339 § 3 k.p.k.). Nie wiąże to sądu w dalszym postępowaniu (art. 347 k.p.k.). Do oceny, czy sąd był należycie obsadzony (art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.), decydujące znaczenie ma czyn przestępczy, lecz ani opis czynu, ani proponowana w akcie oskarżenia kwalifikacja nie wiążą sądu (uchwała SN z 16.11.2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000/11–12, poz. 92).

Wyrok SA w Krakowie z 25.01.2005 r., II AKa 252/05, KZS 2006/1, poz. 35

Określenie czynu przypisanego jest dokładne, jeżeli nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości zdarzenia, a więc wskazuje czas i miejsce popełnienia przestępstwa, indywidualizuje wszystkie uogólnione w opisie danego typu czynu znamiona dyspozycji normy i opisuje okoliczności uzasadniające zamieszczenie w kwalifikacji prawnej niektórych przepisów części ogólnej Kodeksu karnego. W zakresie winy konkretyzację czynu stanowi wskazanie postaci zamiaru (umyślność) lub stopnia naruszenia reguł ostrożności (nieumyślność). Należy podkreślić, że wymaganiu temu odpowiadać będzie zredagowanie opisu czynu w sposób niepozostawiający wątpliwości co do postaci zamiaru – co oznacza, że dokładność w tym zakresie wynikać może również z opisu zachowania sprawcy.

Postanowienie SN z 21.04.2004 r., IV KK 421/03, OSNwSK 2004, poz. 772

Zastosowanie w sprawie instytucji świadka *incognito* nie zwalnia oskarżyciela publicznego z obowiązku dokładnego określenia w akcie oskarżenia zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody (art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Uchwała SN z 20.01.1999 r., I KZP 21/98, OSNKW 1999/1–2, poz. 3

Przedmiotem rozpoznania w sprawie karnej nie jest przedstawiony w zarzucie aktu oskarżenia opis konkretnego zdarzenia, czy jego kwalifikacja, lecz zdarzenie historyczne przedstawione przez uprawnionego oskarżyciela.

Wyrok SN z 8.11.2017 r., III KK 123/17, LEX nr 2390667

Gospodarzem skargi po jej wniesieniu do sądu pozostaje oskarżyciel publiczny. Skoro oskarżyciel publiczny jest nadal gospodarzem skargi, gdyż ma prawo do skutecznego cofnięcia aktu oskarżenia, to tym bardziej jest uprawniony do zmiany treści skargi w zakresie opisu czynu lub jego kwalifikacji prawnej. Takiej czynności może dokonać do czasu wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji.

Wyrok SN z 14.05.2019 r., II DSI 3/19, LEX nr 2680295

2.1. Odpowiedź na akt oskarżenia

Po wniesieniu aktu oskarżenia oskarżony i jego obrońca są uprawnieni w terminie 7 dni od dnia doręczenia aktu oskarżenia do sporządzenia na piśmie odpowiedzi na akt oskarżenia (art. 338 § 2 k.p.k.), w której można wskazać formalne braki aktu oskarżenia, brak zasadności skargi, a także wnieść o zobowiązanie prokuratora do uzupełnienia materiałów postępowania przygotowawczego dołączonych do aktu oskarżenia o określone dokumenty zawarte w aktach tego postępowania, gdy ma to znaczenie dla interesu oskarżonego.

Odpowiedź na akt oskarżenia nie może natomiast być traktowana jako zastąpienie wyjaśnień oskarżonego i nie może stanowić dowodu w sprawie (tak T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 746).

Orzecznictwo

Naruszenie wymogu określonego w art. 338 § 1 k.p.k., przez niedoręczenie oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia i uniemożliwienie mu tym samym złożenia odpowiedzi na ten akt (art. 338 § 2 k.p.k.), stanowi niewątpliwie rażąco obrazę prawa procesowego, ale uchybienie przez sąd temu obowiązкови nie może być oceniane jedynie od strony formalnej, lecz musi uwzględniać możliwość wpływu takiego naruszenia na realizację przez oskarżonego przysługującego mu prawa do obrony w realiach konkretnej sprawy. Tylko bowiem wtedy można mówić o naruszeniu wymogów rzetelnego procesu, a tym samym i o możliwości wpływu tego uchybienia na treść wydanego orzeczenia.

Postanowienie SN z 13.03.2013 r., V KK 197/12, OSNKW 2013/6, poz. 52

2.2. Zwrot aktu oskarżenia, przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia

Zgodnie z art. 337 k.p.k. na etapie wstępnej kontroli aktu oskarżenia w przypadku wystąpienia braków formalnych aktu oskarżenia wskazanych w powołanym przepisie

prezes sądu ma uprawnienie do zwrócenia aktu oskarżenia w celu jego uzupełnienia. Oskarżyciel ma 7 dni na usunięcie wskazanych braków i wniesienie poprawionego lub uzupełnionego aktu oskarżenia.

W doktrynie przyjmuje się, że siedmiodniowy termin do uzupełnienia braków formalnych aktu oskarżenia jest terminem instrukcyjnym, którego przekroczenie nie powoduje bezskuteczności czynności (tak m.in. T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 745).

W toku postępowania przed sądem pierwszej instancji, zgodnie z art. 344a k.p.k., sąd rozpoznający sprawę przekazuje sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, jeżeli akta sprawy wskazują na istotne braki tego postępowania, zwłaszcza na potrzebę poszukiwania dowodów, dokonanie zaś niezbędnych czynności przez sąd powodowałoby znaczne trudności. W takiej sytuacji, w razie potrzeby, sąd ponadto jest uprawniony do wskazania prokuratorowi kierunku uzupełnienia postępowania, w tym także może określić konkretne czynności, które należy przeprowadzić. Po uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia prokurator składa nowy akt oskarżenia albo podtrzymuje poprzedni, prokurator może także skierować do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania lub je umorzyć na etapie postępowania przygotowawczego.

Orzecznictwo

Przepis art. 337 § 1 k.p.k. może być zastosowany przez prezesa sądu (przewodniczącego wydziału, przewodniczącego składu orzekającego albo upoważnionego sędziego – art. 93 § 2 k.p.k.) tylko i wyłącznie w fazie wstępnej kontroli aktu oskarżenia. Nie jest zatem dopuszczalny zwrot aktu oskarżenia oskarżycielowi w omawianym trybie z rozprawy głównej.

Postanowienie SN z 4.02.2020 r., III KK 365/19, OSNKW 2020/3, poz. 8

Rozdział 2

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

1. Właściwość sądu rozpoznającego sprawę

Kwestia właściwości sądu rozpoznającego sprawę ma niezwykle istotne znaczenie z punktu widzenia zaistnienia bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Dotyczy to jednakże tylko właściwości rzeczowej sądu, a nie miejscowej. Konstruując zarzut w apelacji, należy pamiętać, że błędna właściwość miejscowa sądu nie stanowi bezwzględnej przyczyny odwoławczej. W art. 439 k.p.k. jako bezwzględne przyczyny odwoławcze związane z właściwością sądu orzekającego w sprawie wskazane zostały dwie sytuacje:

- 1) gdy sąd powszechny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu szczególnego albo sąd szczególny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu powszechnego (art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k.);
- 2) gdy sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu (art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k.).

Inne niż wskazane wyżej okoliczności stanowić będą względne przyczyny odwoławcze, a mianowicie naruszenie stosownego przepisu postępowania dotyczącego właściwości sądu, przy czym każdorazowo należy wskazać, jaki wpływ miało na wynik postępowania przykładowo orzekanie przez sąd wyższego rzędu w sprawie należącej do właściwości sądu niższego rzędu.

Należy pamiętać, że właściwość rzeczową sądów powszechnych określają przepisy art. 24–26 k.p.k. oraz niektóre ustawy szczególne.

§ Kodeks postępowania karnego

Art. 24. § 1. Sąd rejonowy orzeka w pierwszej instancji we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw przekazanych ustawą do właściwości innego sądu.

§ 2. Sąd rejonowy rozpoznaje ponadto środki odwoławcze w wypadkach wskazanych w ustawie.

Art. 25. § 1. Sąd okręgowy orzeka w pierwszej instancji w sprawach o następujące przestępstwa:

- 1) o zbrodnie określone w Kodeksie karnym oraz w ustawach szczególnych;
- 2) o występki określone w rozdziałach XVI i XVII oraz w art. 140–142, art. 148 § 4, art. 149, art. 150 § 1, art. 151–154, art. 158 § 3, art. 163 § 3 i 4, art. 165 § 1, 3 i 4, art. 166 § 1, art. 173 § 3 i 4, art. 185 § 2, art. 189a § 2, art. 210 § 2, art. 211a, art. 252 § 3, art. 258 § 1–3, art. 265 § 1 i 2, art. 269, art. 278 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 284 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 286 § 1 w zw. z art. 294, art. 287 § 1 w zw. z art. 294, art. 296 § 3 oraz art. 299 Kodeksu karnego;
- 3) o występki, które z mocy przepisu szczególnego należą do właściwości sądu okręgowego.

§ 2. Sąd apelacyjny, na wniosek sądu rejonowego, może przekazać do rozpoznania sądowi okręgowemu, jako sądowi pierwszej instancji, sprawę o każde przestępstwo, ze względu na szczególną wagę lub złożoność sprawy.

§ 3. Sąd okręgowy rozpoznaje ponadto środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie rejonowym oraz inne sprawy przekazane mu przez ustawę.

Art. 26. Sąd apelacyjny rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie okręgowym oraz inne sprawy przekazane mu przez ustawę.

Właściwość rzeczowa jest badana przez sąd z urzędu na podstawie nie tylko samej kwalifikacji prawnej wskazanej w akcie oskarżenia, lecz także całokształtu okoliczności ujawnionych w toku postępowania. Dotyczy to materiału zebranego zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym.

W przypadku powołania przez autora apelacji bezwzględnej przyczyny odwoławczej nie ma potrzeby wykazywania, że wskazane naruszenie mogło mieć wpływ na wynik postępowania.

Ponadto bezwzględną przyczyną odwoławczą jest orzekanie sądu niższego rzędu w sprawie, w której rzeczowo właściwy jest sąd wyższego rzędu. Odwrotna sytuacja nie stanowi już jednak bezwzględnej przyczyny odwoławczej i próba podniesienia przez autora tych okoliczności w zarzucie związana będzie z koniecznością wykazania, że naruszenie to miało wpływ na treść orzeczenia.

Jeśli sąd niższego rzędu stwierdzi swoją niewłaściwość, powinien wydać postanowienie o przekazaniu sprawy sądowi wyższego rzędu jako właściwemu do rozpoznania. Takiego postanowienia autor apelacji powinien poszukiwać w aktach.

W odniesieniu jednakże do sądu wyższego rzędu takie przekazanie sądu nie wiąże i jeśli stwierdzi on, że było ono niezgodne z prawem, ponownie zwróci sprawę sądowi

niższego rzędu do merytorycznego rozpoznania. Tym razem jednak postanowienie sądu nadrzędnego jest wiążące dla sądu niższego rzędu.

Nadmienić należy, iż Trybunał Konstytucyjny postanowieniem z 28.01.2020 r., Kpt 1/20, OTK-A 2020, poz. 15, uznał za **niedopuszczalne** stosowanie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. w rozumieniu przyjętym w uchwale składu połączonych Izb Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 23.01.2020 r., BSA I-4110-1/20, OSNKW 2020/2, poz. 7. W uchwale tej wskazano, iż:

„Nienależyta obsada sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. albo sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw.

2. Nienależyta obsada sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. albo sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego w sądzie powszechnym albo wojskowym na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw, jeżeli wadliwość procesu powoływania prowadzi, w konkretnych okolicznościach, do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

3. Wykładnia art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. oraz art. 379 pkt 4 k.p.c. przyjęta w punktach 1 i 2 niniejszej uchwały nie ma zastosowania do orzeczeń wydanych przez sądy przed dniem jej podjęcia oraz do orzeczeń, które zostaną wydane w toczących się w tym dniu postępowaniach na podstawie Kodeksu postępowania karnego przed danym składem sądu.

4. Punkt 1 niniejszej uchwały ma zastosowanie do orzeczeń wydanych z udziałem sędziów Izby Dyscyplinarnej utworzonej w Sądzie Najwyższym na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym bez względu na datę wydania tych orzeczeń”.

Orzecznictwo

Nakaz uchylenia orzeczenia – wynikający z art. 439 k.p.k. – ma charakter bezwzględny, nie zależy zatem od ustalenia, że do określonego w tym artykule uchybienia doszło wskutek zawinienia sądu.

Wyrok SN z 11.03.2003 r., III KK 188/02, LEX nr 77006

Fakt zawarcia w akcie oskarżenia wniosku o wydanie wyroku skazującego w trybie art. 335 § 1 k.p.k. nie miał żadnego znaczenia dla określenia właściwości rzeczowej.

Wyrok SN z 19.10.2010 r., II KK 255/10, LEX nr 619627

Do określenia właściwości sądu do wydania wyroku łącznego miarodajne jest nie to, które z kar orzeczonych poszczególnymi wyrokami podlegają połączeniu, lecz to, których sądów wyroki badane są przez sąd przez pryzmat spełnienia warunków określonych w art. 85 i n. k.k.

Wyrok SN z 17.03.2010 r., IV KK 271/09, OSNKW 2010/7, poz. 64

W postępowaniu karnym obowiązkiem sądu jest dokonanie wstępnej kontroli aktu oskarżenia pod względem formalnym, w ramach której powinien m.in. zbadać, czy przyjęta w akcie oskarżenia kwalifikacja prawna czynu zarzucanego oskarżonemu jest prawidłowa. Ma to istotne znaczenie szczególnie w sytuacji, gdy od danego typu przestępstwa kwalifikowanego uzależniona jest właściwość sądu orzekającego w pierwszej instancji.

Wyrok SN z 2.02.2009 r., V KK 427/08, LEX nr 486530

Zgodnie z art. 569 § 2 k.p.k., jeżeli w pierwszej instancji orzekały sądy różnego rzędu, wyrok łączny wydaje sąd wyższego rzędu. W przypadku, gdy sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu, zaskarżone orzeczenie podlega uchyleniu niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu tego uchybienia na treść orzeczenia (art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k.).

Wyrok SN z 28.03.2008 r., II KK 15/08, LEX nr 609008

Niezależnie bowiem od błędnego zakwalifikowania zarzucanego czynu i wadliwego skierowania aktu oskarżenia przez prokuratora to sąd jest zobligowany do badania z urzędu swej właściwości, i to na każdym etapie postępowania (art. 35 § 1 k.p.k.). Zgodnie bowiem z poglądami utrwalonymi w orzecznictwie przedmiotem procesu jest kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego za określony czyn zabroniony traktowany jako zdarzenie faktyczne.

Wyrok SN z 2.10.2006 r., V KK 211/06, LEX nr 196967

W wypadku gdy sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu, uchylenie zaskarżonego orzeczenia jest niezależne od wpływu uchybienia na treść orzeczenia, w myśl art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k.

Wyrok SN z 21.06.2022 r., I KK 217/22, LEX nr 3454246

Zaskarżony wyrok dotknięty jest bezwzględną przyczyną odwoławczą wymienioną w art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k. Wynika ona z faktu, że sąd rejonowy zaniechał obowiązku zbadania z urzędu swojej właściwości, do czego obliguje przepis art. 35 § 1 k.p.k. W konsekwencji orzekł w sprawie należącej do właściwości rzeczowej sądu wyższego rzędu, tj. sądu okręgowego, co wprost wynika z art. 25 § 1 pkt 2 k.p.k. Przepis ten enumeratywnie wymienia występki podlegające w pierwszej instancji kognicji

sądu okręgowego. Jednym z nich jest występek stypizowany w art. 165 § 1 k.k. i to on kształtuje w niniejszej sprawie właściwość sądu.

Wyrok SN z 9.06.2021 r., II KK 145/21, LEX nr 3302417

2. Skład sądu w trakcie postępowania

Weryfikacja poprawności składu sądu orzekającego w trakcie całego toku postępowania ma niezwykle istotne znaczenie dla przygotowywanej apelacji. Z bezwzględną przyczyną odwoławczą, zgodnie z art. 439 § 1 k.p.k., mamy do czynienia w następujących sytuacjach:

- 1) gdy w wydaniu orzeczenia brała udział osoba nieuprawniona lub niezdolna do orzekania bądź podlegająca wyłączeniu na podstawie art. 40 k.p.k.;
- 2) sąd był nienależycie obsadzony lub którykolwiek z jego członków nie był obecny na całej rozprawie, z wyjątkiem wypadków, gdy wynika to z prowadzenia w dalszym ciągu na podstawie art. 402 § 2a lub art. 404 § 2a rozprawy przerwanej lub odroczonej;
- 3) gdy orzeczenie zapadło z naruszeniem zasady większości głosów lub nie zostało podpisane przez którąkolwiek z osób biorących udział w jego wydaniu.

§ Kodeks postępowania karnego

Art. 40. § 1. Sędzia jest z mocy prawa wyłączony od udziału w sprawie, jeżeli:

- 1) sprawa dotyczy tego sędziego bezpośrednio;
- 2) jest małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób;
- 3) jest krewnym lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt 2 albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli;
- 4) był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły;
- 5) brał udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo prowadził postępowanie przygotowawcze;
- 6) brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie;
- 7) brał udział w wydaniu orzeczenia, które zostało uchylone;
- 8) (uchylony);
- 9) brał udział w wydaniu orzeczenia, co do którego wniesiono sprzeciw;
- 10) prowadził mediację.

§ 2. Powody wyłączenia trwają mimo ustania uzasadniającego je małżeństwa, wspólnego pożycia, przysposobienia, opieki lub kurateli.

§ 3. Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego wnioskiem o wznowienie, zaskarżonego w trybie kasacji lub objętego skargą nadzwyczajną, nie może orzekać co do tego wniosku, kasacji lub skargi.

Aby skutecznie podnieść zarzut dotyczący nieprawidłowości w składzie sądu orzekającego w sprawie, autor apelacji powinien wykazać, że w sprawie orzekała osoba, która albo nie ma uprawnień do orzekania w jakimkolwiek sądzie (nie jest sędzią), albo nie ma takich uprawnień do orzekania w danym sądzie (pogląd ten ugruntowało postanowienie SN z 17.01.2012 r., IV KK 354/11, LEX nr 1128203). Sformułowanie „w wydaniu orzeczenia” odnosi się do sytuacji, w której członek składu sądu, realizując przesłanki wskazane w art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k., czyli nie mając uprawnień do orzekania, będąc niezdolnym do orzekania lub podlegając wyłączeniu, wykonuje funkcje sędziowskie aż do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, które kończy etap wyrokowania – narady nad wyrokiem, głosowania członków składu orzekającego i ogłoszenia wyroku zrehabilitowanego w formie pisemnej niezwłocznie po ukończeniu głosowania. Dlatego też autor apelacji pod tym kątem powinien zweryfikować całość akt postępowania, a nie tylko sam moment wydawania wyroku. Przykładem, który uzasadnia podniesienie wskazanego zarzutu, jest sytuacja, gdy w sądzie okręgowym orzeka sędzia delegowany z sądu rejonowego, a w toku postępowania delegacja nie zostaje przedłużona i mimo to sędzia pozostaje w składzie tego sądu.

Podniesienie zarzutu bezwzględnej przyczyny odwoławczej nie dotyczy natomiast czynności związanych z opracowaniem uzasadnienia, jest to bowiem dokument sprawozdawczy i jego sporządzenie traktowane jest jako czynność wtórna, dokonywana tylko w określonej sytuacji procesowej, i leży poza sferą orzekania w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k.

Orzecznictwo

Skoro strona dostrzega wady w procedurze powołania sędziego objętego wnioskiem o wyłączenie na urząd sędziego Sądu Najwyższego, które mogą prowadzić do naruszenia standardu z art. 6 ust. 1 EKPC, a w konsekwencji również ryzyko uznania w przyszłości, że w jej sprawie wystąpiło uchybienie w postaci bezwzględnej przyczyny odwoławczej ze względu na nieprawidłową obsadę sądu, należało uznać złożony wniosek o wyłączenie sędziego za zasadny.

Postanowienie SN z 10.07.2025 r., III KK 550/24, LEX nr 3891209

Teza

Podatność sędziego w kontekście uzyskania awansu zawodowego na wyższe stanowisko sędziowskie, a następnie obejmowanie funkcji w takim systemie władzy sądowniczej oraz wyrażanie w orzecznictwie poglądów prawnych w zgodzie z linią władzy, oznacza, iż strona procesu i obserwator takiego procesu nie będzie miał pewności co do bezstronności i niezależności takiego sędziego w postępowaniu toczącym się w nowej rzeczywistości politycznej. Nie da się przecież wykluczyć, że raz okazana podatność na oczekiwania (nawet nie wyrażone wprost) władzy wykonawczej nie spowoduje zmiany swojego nastawienia w sferze orzekania w taki sposób, aby zachować swoje – wadliwie uzyskane – stanowisko.

Wyrok SN z 11.06.2025 r., IV KS 13/25, LEX nr 3884264

„Branie udziału w wydaniu orzeczenia”, w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k., polega na uczestniczeniu w czynnościach procesowych prowadzących do wydania orzeczenia oraz w czynnościach finalnych ściśle związanych z jego wydaniem, tj. w naradzie, głosowaniu, sporządzeniu, podpisaniu i ogłoszeniu orzeczenia. Zaniechanie uczestniczenia w czynnościach procesowych oznacza zarazem postrzymanie się od udziału w wydaniu orzeczenia.

Postanowienie SN z 23.03.2011 r., I KZP 33/10, OSNKW 2011/4, poz. 32

Uchybieniem mieszczącym się w treści art. 439 § 1 k.p.k. jest li tylko sytuacja, w której w rozpoznaniu sprawy bierze udział sędzia podlegający wyłączeniu na podstawie art. 40 k.p.k. Nie chodzi zatem o uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego (art. 41 § 1 k.p.k.), ale o sytuację, w której sędzia orzekający w danej sprawie podlega wyłączeniu z mocy prawa (art. 40 § 1 k.p.k.).

Postanowienie SN z 29.03.2018 r., V KZ 15/18, LEX nr 2473817

Przepisy procedury karnej nie przewidują obowiązku dołączania delegacji sędziowskich do akt głównych spraw sądowych.

Postanowienie SN z 18.10.2017 r., III KO 46/17, LEX nr 2382415

Udział w wydaniu orzeczenia osoby nieuprawnionej w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k. dotyczy jedynie sytuacji, w której osobą należącą do składu orzekającego jest osoba, która w ogóle nie posiada uprawnień sędziowskich.

Wyrok SN z 29.06.2017 r., III KO 20/17, LEX nr 2321864

§ Kodeks postępowania karnego

Art. 28. § 1. Na rozprawie głównej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Sędzia ma prawa i obowiązki przewodniczącego.

§ 2. W sprawach o zbrodnie sąd orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

§ 3. Ze względu na szczególną zawłość sprawy lub jej wagę sąd pierwszej instancji może postanowić o jej rozpoznaniu w składzie trzech sędziów albo jednego sędziego i dwóch ławników.

§ 4. W sprawach o przestępstwa, za które ustawa przewiduje karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka w składzie dwóch sędziów i trzech ławników.

Art. 29. § 1. Na rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej sąd orzeka w składzie trzech sędziów, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Apelację lub kasację od wyroku orzekającego karę dożywotniego pozbawienia wolności albo wnoszącą o wymierzenie takiej kary rozpoznaje sąd w składzie pięciu sędziów.

Art. 30. § 1. Na posiedzeniu sąd orzeka jednoosobowo, chyba że ustawa stanowi inaczej albo ze względu na szczególną zawłość sprawy lub jej wagę prezes sądu zarządzi jej rozpoznanie w składzie trzech sędziów.

§ 2. Sąd odwoławczy na posiedzeniu orzeka jednoosobowo, a w składzie trzech sędziów wówczas, gdy zaskarżone orzeczenie wydano w składzie innym niż jednoosobowy albo ze względu na szczególną zawłość sprawy lub jej wagę prezes sądu zarządzi jej rozpoznanie w składzie trzech sędziów, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Orzecnictwo

Sąd pierwszej instancji, orzekając w przedmiocie wydania wyroku łącznego, czyni to każdorazowo w składzie jednego sędziego, nawet wobec możliwości orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności stosownie do uregulowania wynikającego z przepisu art. 88 k.k., a co za tym idzie – nie ma tu zastosowania przepisu art. 28 § 4 k.p.k.

Wyrok SA w Katowicach z 9.12.2010 r., II AKo 395/10, KZS 2011/5, poz. 109

Jeżeli od początku rozprawę powinien był prowadzić sąd w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, to skład ten nie mógł się zmienić w sytuacji, gdy po kolejnych odroczeniach rozprawa była prowadzona w dalszym ciągu.

Wyrok SN z 7.07.2009 r., V KK 114/09, LEX nr 512086

Kwalifikacja prawna zawarta w akcie oskarżenia nie przesądza ostatecznie o składzie sądu. Kwalifikacja ta jest tylko propozycją oceny prawnej czynu zarzucanego, w żadnym razie niewiążącą sądu. Sąd może tę kwalifikację zmienić nie tylko w wyroku, lecz także w trakcie wstępnej kontroli oskarżenia (rozdział 40 Kodeksu postępowania karnego), może więc ją zweryfikować, gdy jest błędna, od czego będzie zależeć właściwość rzeczowa sądu (art. 339 § 3 k.p.k.). Nie wiąże to sądu w dalszym postępowaniu (art. 347 k.p.k.). Dla oceny, czy sąd był należycie obsadzony (art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.), decydujące znaczenie ma czyn przestępczy, lecz ani opis czynu, ani proponowana w akcie oskarżenia kwalifikacja nie wiążą sądu (uchwała SN z 16.11.2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000/11–12, poz. 92).

Wyrok SA w Krakowie z 25.01.2005 r., II AKa 252/05, KZS 2006/1, poz. 35

W sytuacji gdy orzeczenie zapadło z naruszeniem zasady większości głosów lub nie zostało podpisane przez którąkolwiek z osób biorących udział w jego wydaniu, wątpliwe jest, by wykazanie tego umożliwiła weryfikacja akt przez autora apelacji. Z uwagi na to, że głosowanie jest tajne i nawet badanie akt nie ujawni, w jaki sposób ono przebiegało, sprawdzenie, czy orzeczenie zapadło z naruszeniem zasady większości głosów, będzie w zasadzie niemożliwe. Autor apelacji powinien zwrócić uwagę na to, czy w sprawie występują zdania odrębne sędziów, a jeśli tak – to jakiej są treści, i na tej podstawie weryfikować przebieg narady.

Podpisy sędziów pod uzasadnieniem powinny widnieć na egzemplarzu złożonym w aktach sprawy. Powinny to być podpisy wszystkich osób biorących udział w orzekaniu,

dlatego też autor apelacji powinien sprawdzić ich zgodność z nazwiskami składu sędziowskiego.

W przypadku gdyby podpisów na egzemplarzu wyroku znajdującym się w aktach nie było lub były one złożone przez osoby niezasiadające w składzie sądu wydającego wyrok, autor apelacji w zarzucie powinien podnieść bezwzględną przyczynę odwoławczą, opisaną w art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k.

Orzecznictwo

Złożenie ślubowania oraz wręczenie sędziemu postanowienia Prezydenta RP o powołaniu do pełnienia urzędu na określonym stanowisku w sądzie wyższym z przypisanym miejscem służbowym są koniunkcyjnie niezbędne dla skuteczności aktu powołania. Zatem samo podpisanie przez Prezydenta RP takiego postanowienia nie powoduje, że dalsza działalność orzecznicza sędziego w sądzie niższym, bez legitymującej delegacji, o jakiej mowa w art. 77 ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.), staje się sprzeczna z przepisami prawa, a w szczególności że stanowi uchybienie określone w art. 439 § 1 pkt 1 lub pkt 2 k.p.k.

Wyrok SN z 12.05.2016 r., III KK 494/15, OSNKW 2016/8, poz. 56

Uchybienie polegające na udziale w składzie orzekającym sądu wyższego rzędu sędziego sądu niższego rzędu bez uprawniającej do tego delegacji oceniać trzeba jako nienależytą obsadę sądu, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.

Wyrok SN z 23.05.2017 r., III KO 19/17, LEX nr 2294386

3. Obrona obligatoryjna i prawo do obrony

Przedmiotem weryfikacji autora apelacji powinna być okoliczność, czy oskarżony miał obrońcę w sytuacji, gdy istniały przesłanki obrony obligatoryjnej.

Jeśli oskarżony w razie obrony obligatoryjnej nie miał obrońcy albo też obrońca nie brał udziału w czynnościach, w których jego udział jest obowiązkowy, autor apelacji powinien podnieść zarzut naruszenia art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. jako bezwzględną przyczynę odwoławczą, której istnienie może rodzić jedynie wniosek o uchylenie orzeczenia, i to tylko na korzyść oskarżonego.

Należy pamiętać, że zarzut braku obrońcy w przypadku obrony obligatoryjnej jako bezwzględnej przyczyny odwoławczej może być podniesiony w ramach postępowania sądowego. W przypadku gdy zarzut ten dotyczy etapu postępowania przygotowawczego, będzie on miał formę względnej przyczyny odwoławczej – naruszenia przepisów postępowania, z koniecznością wykazania, jaki wpływ miało to na treść orzeczenia.

Należy pamiętać, że zgodnie z art. 78 § 1 k.p.k. oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby wyznaczono mu obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaze, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Podstawą odmowy wyznaczenia obrońcy z urzędu nie może być skorzystanie przez oskarżonego z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z 5.08.2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1534).

§ Kodeks postępowania karnego

Art. 79. § 1. W postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli:

- 1) nie ukończył 18 lat;
- 2) jest głuchy, niemy lub niewidomy;
- 3) zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona;
- 4) zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

§ 2. Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę.

§ 3. W wypadkach, o których mowa w § 1 i 2, udział obrońcy jest obowiązkowy w rozprawie oraz w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego.

§ 4. Uznając za uzasadnioną opinię biegłych lekarzy psychiatrów, że czyn oskarżonego nie został popełniony w warunkach wyłączenia lub znacznego ograniczenia zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem i że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, sąd orzeka, że udział obrońcy nie jest obowiązkowy. Prezes sądu albo sąd zwalnia wówczas obrońcę z jego obowiązków, chyba że zachodzą inne okoliczności przemawiające za tym, aby oskarżony miał obrońcę wyznaczonego z urzędu.

Art. 80. Oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym, jeżeli zarzucono mu zbrodnię. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy.

Jeśli w sprawie, w której autor apelacji sporządza środek zaskarżenia, doszło do cofnięcia wyznaczenia obrońcy w związku z ustaniem okoliczności utrudniających obronę, powołanych przy jego wyznaczeniu, to zarzut obrazy art. 79 § 2 k.p.k., wskazujący zarazem na uchybienie określone w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., będzie skuteczny tylko wtedy, gdy autor apelacji wykaze, że do zwolnienia obrońcy z urzędu doszło przy błędnej ocenie, że okoliczności te stanowiły naruszenie prawa do obrony inne niż opisane

wyżej. Skutkować to będzie zarzutem obrazy przepisów postępowania – art. 6 k.p.k., przy czym autor apelacji powinien wskazać, w jaki sposób doszło do naruszenia prawa do obrony (np. przez brak pouczenia o prawie do posiadania obrońcy) i czy naruszenie to mogło mieć wpływ na treść wyroku.

Jeśli w danej sprawie sąd oddali wniosek o zmianę obrońcy z urzędu uzasadniony utratą zaufania oskarżonego do adwokata, to fakt ten nie pozbawia oskarżonego obrony (art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.). Obrońca nadal pełni swoją funkcję, a ewentualne jego zaniedbania mogą być zarzucane w przyszłej apelacji od wyroku w ramach drugiej podstawy odwoławczej jako naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia – w tym możliwe jest tu powoływanie naruszenia prawa do obrony z art. 6 k.p.k.

Dopuszczalność stosowania rozwiązania przewidzianego w art. 378 § 3 k.p.k. także do oskarżonego korzystającego z pomocy obrońcy z wyboru sprawia, że wadliwość procesu decyzyjnego określonego w tym przepisie nie może być odczytywana w kategoriach uchybienia przybierającego postać bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., lecz rażącego naruszenia przepisów postępowania, które wymaga wykazania możliwości istotnego wpływu na treść orzeczenia.

Orzecznictwo

Poddanie oskarżonego badaniom psychiatrycznym w innej sprawie nie tworzy samo przez się uzasadnionych wątpliwości co do stanu jego poczytalności odnośnie do innego czynu, a tym samym nie przesądza potrzeby dopuszczenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów i poddania go tylko z tego względu kolejnym badaniom psychiatrycznym.

Postanowienie SN z 11.01.2012 r., III KK 176/11, OSNKW 2012/4, poz. 38

Samej obecności obrońcy oskarżonego na rozprawie głównej nie można utożsamiać z obowiązkowym udziałem w rozprawie głównej, o jakim stanowi art. 80 k.p.k. Wymóg stawiany tym przepisem nie jest zachowany w takiej sytuacji, w której oskarżony ma wprawdzie formalnie obrońcę, co więcej – jest on obecny w trakcie czynności procesowej, ale faktycznie obrony w sensie materialnym, czyli realnym, był pozbawiony.

Wyrok SA w Katowicach z 25.03.2011 r., II AKa 449/10, LEX nr 846487

Rażąco naruszają poczucie sprawiedliwości uchybienia godzące w pełną realizację prawa do obrony i prowadzące ostatecznie do pozbawienia oskarżonego możliwości korzystania z pomocy obrońcy z urzędu. Oceny tej nie może w żadnym wypadku zmienić aktywność procesowa oskarżonego, przejawiająca się chociażby w składaniu rozlicznych wniosków i środków zaskarżenia, a także wykazywana przez niego znajomość przepisów prawa.

Wyrok SN z 29.06.2011 r., III KK 406/10, LEX nr 860622

Obrona formalna, czyli korzystanie z pomocy obrońcy, oznacza, że oskarżony może wybrać sobie obrońcę bądź też wnosić o powołanie mu obrońcy z urzędu, gdy nie stać go na poniesienie kosztów działania adwokata z wyboru. Korzystanie z obrońcy jest niekiedy uznawane przez ustawodawcę za obowiązek procesowy. Dotyczy to tzw. obrony obowiązkowej bądź to z uwagi na osobę oskarżonego (jego przymioty mogące utrudniać samodzielną obronę), bądź też ze względu na wagę sprawy, która wymaga występowania fachowej pomocy prawnej po stronie oskarżonego. Kodeks postępowania karnego zakłada przy tym, że obrona formalna jest niekiedy obowiązkowa już w postępowaniu przygotowawczym – art. 79 § 1 i 2 k.p.k.

Wyrok SA w Gdańsku z 15.06.2011 r., II AKa 167/11, KZS 2011/12, poz. 44

Jeżeli podstawą zwolnienia obrońcy z urzędu było jedynie oświadczenie oskarżonego, że będzie korzystał z pomocy obrońcy z wyboru, to obrona obligatoryjna w rozumieniu art. 79 § 1 pkt 3 i § 3 k.p.k. trwa nadal, a procedowanie sądu bez udziału obrońcy stanowi uchybienie mające postać bezwzględnej przyczyny odwoławczej w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Wyrok SN z 2.02.2017 r., III KK 207/16, LEX nr 2269080

Sama informacja o poprzednim popełnieniu przestępstwa w stanie ograniczonej poczytalności nie powoduje automatycznego uznania istnienia uzasadnionych wątpliwości także w aktualnie toczącym się postępowaniu. Jednak informacja o poprzednim skazaniu w warunkach przewidzianych w art. 31 § 2 k.k. w połączeniu z wiarygodną informacją o hospitalizacji psychiatrycznej oskarżonego powinna wzbudzić w składzie orzekającym takie wątpliwości. Kluczowa wydaje się informacja, że oskarżony aktualnie przebywa w jednostce leczenia psychiatrycznego oraz że jest to kolejna hospitalizacja, a co za tym idzie – schorzenie to prawdopodobnie nosi cechy trwałości. To wszystko powinno, zdaniem Sądu Najwyższego, wzbudzić wątpliwość Sądu co do możliwości rozpoznania przez oskarżonego znaczenia czynu (*tempore criminis*) jak i rodzić stan niepewności odnośnie do możliwości udziału M.K. w toczącym się postępowaniu i faktycznej możliwości prowadzenia przez niego samodzielnej obrony (*tempore procedendi*). [...] Obowiązek zapewnienia obrony obligatoryjnej związany jest z sytuacją przewidzianą w przytaczanym przepisie od chwili jej ujawnienia, tj. powzięcia przez organ procesowy uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności lub pojawienia się okoliczności, które powinny taką uzasadnioną wątpliwość wzbudzić.

Wyrok SN z 14.12.2016 r., III KK 454/16, LEX nr 2165583

Sąd, ustalając, czy faktycznie występują przesłanki wskazane w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k., zawsze powinien pamiętać o tym, że ich „zachodzenie” nie jest warunkowane jakimś abstrakcyjnym przeświadczeniem czy niezbyt uchwytym domysłem, lecz uzależnione jest od powzięcia przez organ postępowania tylko takich wątpliwości, które mają charakter uzasadniony, a więc takich, które mają oparcie w konkretnie ustalonych w sprawie okolicznościach. Decydujące znaczenie

w tym zakresie ma ocena organu procesowego, a nie subiektywna ocena stron czy obrońcy.

Postanowienie SN z 20.12.2016 r., II KK 384/16, LEX nr 2188792

Do przyjęcia, że zachodzi uzasadniona wątpliwość co do stanu poczytalności oskarżonego, nie jest bowiem konieczne, aby miała ona ewidentny charakter. Wystarczające jest uprawdopodobnienie tego, że poczytalność oskarżonego mogła być co najmniej ograniczona.

Wyrok SN z 28.01.2020 r., II KK 22/19, LEX nr 2785117

4. Zakazy dowodowe

Analizując akta postępowania – nie tylko na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji, lecz także na etapie postępowania przygotowawczego – autor apelacji powinien sprawdzić, czy dowody przeprowadzane w toku postępowania nie mieszczą się w katalogu objętym zakazami dowodowymi. Katalog oraz podział zakazów dowodowych jest szeroko omówiony w literaturze przedmiotu, a niniejsza publikacja nie ma na celu powielania informacji o charakterze teoretycznym.

Niestety naruszenia żadnego z zakazów dowodowych autor apelacji nie może podnieść jako bezzwzględnej przyczyny odwoławczej. Dlatego też albo będzie to zarzut naruszenia przepisów postępowania mających wpływ na treść wydanego orzeczenia (wskazując na podstawę proceduralną, która wyłącza przeprowadzanie takiego dowodu), albo będzie to błąd w ustaleniach stanu faktycznego, również mający wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia.

Należy zatem sprawdzić, badając akta, czy:

- 1) w sprawie nie został przesłuchany w charakterze świadka obrońca lub adwokat, lub radca prawny, udzielający pomocy zatrzymanemu, co do faktów, o których się dowiedział, udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę (art. 178 pkt 1 k.p.k.). Dopełnieniem tego zakazu jest zakaz żądania wydania pism i innych dokumentów związanych z wykonywaniem obrony (art. 225 § 3 k.p.k.);
- 2) nie został przesłuchany duchowny co do faktów, o których się dowiedział podczas spowiedzi (art. 178 pkt 2 k.p.k.);
- 3) nie została przesłuchana osoba najbliższa, która skorzystała z prawa odmowy zeznań;
- 4) nie została przesłuchana osoba zobowiązana do zachowania w tajemnicy informacji niejawnej;
- 5) nie była przesłuchana w charakterze świadka osoba zobowiązana do zachowania tajemnicy zawodowej;
- 6) świadek nie skorzystał z prawa do odmowy zeznań albo został zwolniony z obowiązku złożenia ich na swój wniosek (jeśli świadek złożył wcześniej zeznanie, to nie

- może ono służyć za dowód ani być odtworzone; wolno jednak ujawniać na rozprawie protokoły oględzin ciała każdej osoby) – art. 186 § 1 k.p.k.;
- 7) świadek nie został poddany oględzinom ciała, badaniu lekarskiemu lub psychicznemu bez wyrażenia zgody;
 - 8) na wypowiedź przesłuchiwanego nikt nie wpływał za pomocą przymusu lub groźby;
 - 9) nie stosowano hipnozy lub środków chemicznych podczas przesłuchania;
 - 10) sąd nie próbował dowodzić prawa lub stosunku prawnego wbrew treści innego konstytucyjnego orzeczenia sądu kreującego to prawo lub stosunek prawny (art. 8 § 2 k.p.k.);
 - 11) czy w sprawie nie zostały powołane jako biegli osoby wymienione w art. 178, 182 i 185 k.p.k. ani osoby, co do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia wymienione w art. 40 k.p.k., osoby powołane w sprawie w charakterze świadków lub będące świadkiem czynu;
 - 12) w postępowaniu nie zostało wykorzystane wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenie oskarżonego dotyczące zarzucanego mu czynu (wyjątkiem jest przeprowadzenie badań poligraficznych przez biegłego) (art. 199 k.p.k.);
 - 13) nie został przeprowadzony dowód na okoliczność przebiegu narady i głosowania nad orzeczeniem, które objęte są tajemnicą i nie podlegają uchyleniu (art. 108 § 1 k.p.k.);
 - 14) nie podjęto próby dowodzenia zasadności lub bezzasadności uprzedniego prawomocnego skazania jako okoliczności decydującej o powrocie do przestępstw; recydywę ustala się bowiem na podstawie wiążącego sąd poprzedniego prawomocnego skazania;
 - 15) nie została przeprowadzona jakakolwiek czynność dowodowa zmierzająca do ujawnienia okoliczności objęcia świadka koronnego i osób mu najbliższych ochroną osobistą lub pomocą w postaci zmiany miejsca pobytu, zatrudnienia lub wydania nowych dokumentów tożsamości;
 - 16) nie przesłuchano osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego na okoliczność przyznania się (wobec nich) osoby z zaburzeniami psychicznymi do popełnienia czynu zabronionego;
 - 17) nie doszło do zakazu wykorzystywania opinii złożonej przez biegłego, wobec którego po powołaniu ujawniły się powody uzasadniające niepowoływanie go w tym charakterze; **opinia taka nie stanowi dowodu** (art. 196 § 2 k.p.k.).

Do oznaczonej kategorii zakazów zaliczyć należy zakaz zastępowania wyjaśnień i zeznań treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych. Kodeks wymaga, aby wyjaśnienia oskarżonego oraz zeznania świadka były odbierane bezpośrednio przez organ procesowy i utrwalane w postaci protokołu.

W przypadku naruszenia któregoś z zakazów dowodowych opisanych wyżej autor apelacji w zarzucie apelacyjnym może podnieść naruszenie przepisów postępowania

mających istotny wpływ na treść orzeczenia, podając stosowny przepis, np. art. 196 § 2 k.p.k., i wskazać, jaki wpływ jego naruszenie miało na treść orzeczenia, tj. oparcie się sądu na opinii złożonej przez biegłego, wobec którego po powołaniu ujawniły się powody uzasadniające niepowoływanie go w tym charakterze.

Orzecznictwo

W myśl art. 393 § 1 k.p.k. protokół przesłuchania podlega odczytaniu na rozprawie. Nie ma żadnych podstaw, by twierdzić, że określone części tego dokumentu nie mogą być w tym trybie ujawnione, chyba że ograniczenie takie wynikałoby z ustawowego zakazu dowodowego. Ustawa nie zawiera zakazu przesłuchania osób dokonujących czynności procesowej, z której przeprowadzenia wymagane jest spisanie protokołu.

Postanowienie SN z 11.10.2006 r., V KK 22/06, LEX nr 198091

Sąd nie może wchodzić w szczegóły relacji między oskarżonym i jego obrońcą, a zatem musi poprzestać na deklaracjach obrońcy co do źródła pochodzenia jego wiedzy i związku z wykonywaniem obrony, jednak nie można wykluczyć przesłuchania obrońcy jako świadka co do stanu jego wiedzy o określonych okolicznościach, jaką miał w okresie poprzedzającym wykonywanie funkcji obrońcy. Tak samo dopuszczalne wydaje się przesłuchanie dotyczące ściśle tego, czy adwokat w związku z określoną relacją zawodową łączącą go z oskarżonym i jego podmiotami gospodarczymi (inną niż obrona) uzyskał wiedzę co do określonych okoliczności.

Postanowienie SA w Gdańsku z 11.09.2019 r., II AKz 789/19, KSAG 2019/3–4, s. 210–215

Odnosnie do zarzutu (punkt I.3 apelacji), tj. zarzutu nieuprawnionego wykorzystania przez sąd *meriti* oświadczeń oskarżonego M.Z. spisanych w dokumentacji medycznej i naruszenia tym samym zakazu dowodowego określonego w art. 199 k.p.k., stwierdzić trzeba, iż istotnie odwołując się do powyższych zapisów, sąd pierwszej instancji postąpił wbrew jednoznacznemu brzmieniu tej normy, albowiem zgodnie z treścią tego przepisu złożone wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, nie mogą stanowić dowodu. Cytowany przepis obejmuje zakazem dowodowym wszelkie oświadczenia oskarżonego składane wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej, dotyczące zarzucanego mu czynu, a więc niezależnie od ich treści.

Wyrok SA w Łodzi z 5.12.2013 r., II AKa 242/13, LEX nr 1439174

5. Wyjaśnienia oskarżonego

Zgodnie z procedurą, jeżeli oskarżony nie stawił się na rozprawę, odmawia wyjaśnień lub wyjaśnia odmiennie niż poprzednio albo oświadcza, że pewnych okoliczności nie pamięta, wolno na rozprawie odczytywać tylko w odpowiednim zakresie protokoły jego wyjaśnień złożonych poprzednio w charakterze oskarżonego w tej lub innej sprawie

w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. Po odczycaniu protokołu przewodniczący zwraca się do oskarżonego o wypowiedzenie się co do jego treści i o wyjaśnienie zachodzących sprzeczności (art. 389 § 1 i 2 k.p.k.).

Wolno również na rozprawie odczytać wyjaśnienia współoskarżonego, który zmarł.

Autor apelacji powinien zwrócić uwagę na to, czy nie został naruszony art. 393 § 1 k.p.k., w którym stwierdza się, że poza wymienionymi w nim protokołami, opiniami biegłych i wywiadem środowiskowym wolno odczytywać „wszelkie dokumenty urzędowe złożone w postępowaniu przygotowawczym lub sądowym albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę”. Użycie słowa „złożone” w omawianym przepisie wprost wyklucza możliwość odczytania protokołów wyjaśnień podejrzanych pochodzących z postępowania przygotowawczego – nawet przy uznaniu, że mają one charakter dokumentów urzędowych, nie zostały one bowiem złożone w postępowaniu przygotowawczym, lecz wytworzone przez organ prowadzący to postępowanie.

Zgodnie z art. 176 k.p.k. w postępowaniu przygotowawczym oskarżonemu należy, na żądanie jego lub jego obrońcy, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Przesłuchujący podejmuje w tym wypadku środki zapobiegające porozumieniu się oskarżonego z innymi osobami w czasie spisywania wyjaśnień. Przesłuchujący może z ważnych powodów odmówić zgody na złożenie przez oskarżonego wyjaśnień na piśmie. Pisemne wyjaśnienia oskarżonego, podpisane przez niego, z zaznaczeniem daty ich złożenia, stanowią załącznik do protokołu.

Orzecnictwo

Pogląd, aby pouczać oskarżonych o przysługujących im uprawnieniach przed każdym przesłuchaniem, nie znajduje żadnego oparcia w obecnie obowiązujących przepisach. W szczególności nie wynika on z brzmienia art. 175 § 1 k.p.k. Przepis ten stanowi, że oskarżony ma prawo składać wyjaśnienia, może jednak bez podania powodów odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania lub odmówić składania wyjaśnień, a o prawie tym należy go pouczyć. Normę tę należy jednak interpretować w powiązaniu z art. 300 oraz art. 386 § 1 k.p.k., które wskazują moment, w jakim powinno nastąpić takie pouczenie. Na etapie postępowania przygotowawczego musi się to odbyć przed pierwszym przesłuchaniem, w postępowaniu jurysdykcyjnym zaś po odczycaniu aktu oskarżenia. Artykuł 175 § 1 k.p.k. nie nakłada powinności informowania o uprawnieniach przed każdym przesłuchaniem, gdyż takiego sformułowania wprost nie zawiera.

Rozważania te wskazują jedynie na obecnie obowiązujące minimalne standardy w procesie karnym związane z przestrzeganiem praw oskarżonych, których nieprzestrzeganie może rodzić określone konsekwencje. Nie oznacza to jednak, że nie jest pożądane, aby rzeczywiście organy procesowe pouczały takie osoby

o uprawnieniach z art. 175 § 1 k.p.k. przed każdym przesłuchaniem, nawet jeśli nie wymagają tego aktualne przepisy, co pozwoli lepiej chronić ich prawa.

Wyrok SA w Katowicach z 29.03.2012 r., II AKa 59/12, LEX nr 1171021

Bezsporna musi być konieczność przestrzegania przez sąd orzekający ogólnych przepisów procesowych odgrywających rolę obligatoryjnych dyrektyw interpretacyjnych wpływających na sposób pojmowania i stosowania innych przepisów Kodeksu postępowania karnego. Te ogólne przepisy ze względu na swój charakter nie regulują zasad postępowania w sprawach karnych, lecz określają cel, do którego realizacji służą konkretne przepisy. Dlatego też przedmiotem uchybienia mogą być tylko konkretne, szczególne normy nakazujące lub zakazujące dokonywania konkretnych czynności w toku postępowania karnego. Zarzut naruszenia ogólnych przepisów procesowych, bez wskazania przepisu szczegółowego, nie może być więc skuteczny. Każdy oskarżony w polskim procesie karnym ma ustawowo – art. 175 k.p.k. – zagwarantowane prawo składania wyjaśnień w sposób przewidziany w art. 171 § 1 k.p.k. Jest to uprawnienie niezależne od stanowiska stron występujących w procesie czy sądu orzekającego, a więc w tym zakresie nie mają zastosowania przepisy art. 167, 169, 170 k.p.k.

Wyrok SA w Warszawie z 31.01.2005 r., II AKa 505/04, LEX nr 1642203

Odrzucenie wiarygodności wyjaśnień oskarżonego chronionego zasadami domniemania niewinności i *in dubio pro reo* samo w sobie nie może rodzić dla niego niekorzystnych skutków; w szczególności pozbawienie waloru wiarygodności jego alibi nie może być traktowane jako jedna z obciążających go poszlak.

Wyrok SA w Warszawie z 24.08.2004 r., II AKa 236/04, OSA 2005/8, poz. 56

Odwołanie wyjaśnień przyznających fakty obciążające oskarżonego nie może automatycznie powodować wyeliminowania ich z materiału dowodowego bez wniknięcia w konkretne okoliczności zawarte w tych wyjaśnieniach. Obowiązkiem sądu w takiej sytuacji jest natomiast określenie, którą ze sprzecznych wersji uznaje za wiarygodną, a decyzja w tej kwestii powinna być oparta na rozważeniu konkretnych okoliczności danej sprawy.

Wyrok SA w Białymstoku z 12.06.2003 r., II AKa 157/03, KZS 2003/12, poz. 35

Ustalenia co do zamiaru sprawcy przestępstwa nie mogą ograniczać się do bezkrytycznego przyjęcia za wiarygodne wyjaśnień oskarżonego, ale powinny one wynikać z analizy całokształtu zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych okoliczności.

Wyrok SA w Warszawie z 29.01.2019 r., II AKa 229/18, LEX nr 2634978

Skorzystanie z uprawnienia wynikającego z art. 175 § 1 k.p.k. w postaci odmowy składania wyjaśnień przez współoskarżonego, nie można odczytywać jako naruszenie prawa do obrony drugiego współoskarżonego.

Postanowienie SN z 8.01.2020 r., V KK 628/19, LEX nr 2783267

6. Wniosek o ściganie

Autor apelacji powinien zweryfikować, czy został skutecznie złożony lub czy nie został cofnięty wniosek o ściganie. Zarówno brak takiego wniosku, jak i jego cofnięcie powodują konsekwencje opisane w art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k., a to w rezultacie będzie stanowić bezwzględną przyczynę odwoławczą.

Orzecznictwo

Wniosek o ściganie tylko wówczas wywołuje skutki, o jakich mowa w art. 5 § 3 d.k.p.k., gdy jego złożeniu towarzyszy rzeczywista wola ścigania sprawcy przestępstwa, uzewnętrzniona swobodnie podjętą decyzją. Pouczenie o braku możliwości cofnięcia wniosku o ściganie nie jest w świetle art. 5 § 3 i 4 d.k.p.k. obligatoryjne. Brak takiego pouczenia, a także pouczenia o znaczeniu wniosku o ściganie w celu możliwości wdrożenia postępowania może jednak spowodować sytuację, w której pokrzywdzony nie ma podstawowej wiedzy na temat trybu ścigania określonego tymi przepisami. W takiej zaś sytuacji nie sposób przyjąć, że u podstaw wniosku o ściganie leżała swobodnie podjęta decyzja.

Postanowienie SN z 20.02.1996 r., II KRN 166/96, OSNKW 1996/5–6, poz. 28

Brak było podstaw do umorzenia przez Sąd postępowania karnego o czyn z art. 288 § 1 k.p.k. w oparciu o przesłankę określoną w art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. w sytuacji, gdy pokrzywdzony podmiot – Gmina W. – była uprawniona, także na etapie postępowania odwoławczego, do złożenia wniosku o ściganie popełnionego na jej szkodę przestępstwa. W zaistniałej sytuacji, po ustaleniu faktycznego pokrzywdzonego, Sąd *ad quem* zobowiązany był do samodzielnego ustalenia woli uprawnionego podmiotu reprezentującego tego pokrzywdzonego w zakresie złożenia wniosku o ściganie.

Wyrok SN z 4.07.2023 r., I KK 163/23, LEX nr 3576735

7. Modyfikacja opisu czynu

Autor apelacji powinien zwrócić uwagę na to, czy opis czynu zarzucany oskarżonemu w akcie oskarżenia pokrywa się z opisem czynu zawartym w wyroku. Należy wskazać, że sąd ma prawo do zmiany kwalifikacji prawnej, jednak powinien o możliwości takiej zmiany uprzedzić. Związane jest to z podjęciem przez obronę stosownych działań zmierzających do eliminacji znamion typu czynu zabronionego proponowanego w zmienionej kwalifikacji. Należy jednak zwrócić uwagę na to, czy w opisie czynu pozostają tożsame z aktem oskarżenia znamiona czynnościowe i opis faktycznie zarzucanego czynu. Jeśli dokonane przez sąd modyfikacje w opisie czynu nie pokrywają się z aktem oskarżenia (tj. w wyroku jest to opis zawierający takie znamiona, których brak było w akcie oskarżenia), to zachodzi bezwzględna przyczyna odwoławcza z uwagi na brak skargi uprawnionego oskarżyciela w tym zakresie. Jeśli natomiast opis czynu

jest węższy, to sąd powinien uzupełnić swoje rozstrzygnięcie przez podjęcie decyzji, czy w pozostałym zakresie postępowanie jest umorzone, czy oskarżony jest uniewinniony. Podobnie należy zwrócić uwagę na to, czy modyfikacja w opisie czynu przez sąd rozstrzygający nie zmusza do odebrania od pokrzywdzonego wniosku o ściganie. Brak takiego wniosku również jest bezwzględną przyczyną odwoławczą i autor apelacji może podnieść zarzut naruszenia art. 12 § 1 w zw. z art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. przez fakt procedowania sądu i wydanie wyroku co do czynu ściganego na wniosek pomimo niezłożenia przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie, co stanowi przyczynę opisaną w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. Zgodnie ze znowelizowanym z dnia 5.10.2019 r. art. 12 § 1a k.p.k. uzyskanie wniosku o ściganie należy do oskarżyciela. Jeżeli powodem uzyskania wniosku jest wyłącznie uprzedzenie przez sąd stron o możliwości zakwalifikowania czynu według innego przepisu prawnego, przewidującego ściganie na wniosek, uzyskanie wniosku o ściganie należy do sądu.

Orzecznictwo

Dokładne określenie zarzucanego, a następnie przypisanego oskarżonemu przestępstwa powinno zawierać nie tylko wskazanie czasu i miejsca jego popełnienia, lecz także opis czynu niezbędny z punktu widzenia ustawowych znamion danego przestępstwa, z pominięciem faktów i okoliczności nienależących do istoty tego czynu, zwłaszcza zaś mających znaczenie jedynie dla wymiaru kary.

Wyrok SN z 24.03.1983 r., II KR 49/83, OSP 1984/6, poz. 126

Od momentu wniesienia aktu oskarżenia prokurator traci uprawnienie do modyfikowania zarówno opisu, jak i kwalifikacji prawnej zarzucanego czynu. Może jedynie odstąpić od wniesionego oskarżenia albo wnosić o zmianę opisu lub kwalifikacji prawnej czynu, ale pod warunkiem, że pozostaje to w obszarze wyznaczonym tożsamością czynu. Tożsamość czynu wyznacza przede wszystkim tożsamość czynności wykonawczych sprawcy oraz zbieżność przedmiotu i skutków tych czynności, a także podobny układ podmiotowy w relacji: oskarżony – pokrzywdzony.

Wyrok SA w Krakowie z 4.12.2008 r., II AKa 189/08, KZS 2009/2, poz. 36

8. Poprawność doręczeń i wezwań na rozprawy

Analizując dokumenty znajdujące się w aktach sprawy, należy zwrócić uwagę na poprawność dokonanych doręczeń. Zgodnie z art. 132 § 1a k.p.k. na wniosek adresata doręczenie może być dokonane na wskazany przez niego adres skrytki pocztowej. W tym wypadku pismo przesłane za pośrednictwem operatora pocztowego, o którym mowa w art. 131 § 1a pkt 1 lub 2, składa się w placówce pocztowej tego operatora, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata. Nieprawidłowości w zakresie poprawności doręczeń mogą być podstawą do podniesienia zarzutu naruszenia przepisów prowadzącego do zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej opisanej w art. 439

§ 1 pkt 10 i 11 k.p.k. Wynikające z art. 132 § 2 k.p.k. domniemanie, zgodnie z którym osoba, której doręczono pismo kierowane do danego adresata, przekazała to pismo bezwzględnie adresatowi, może być obalone stosownymi dowodami i w takim razie powodować uznanie za usprawiedliwioną nieobecność oskarżonego na rozprawie wynikłej z zawinionego działania lub zaniechania osoby, która nie oddała mu na nią wezwania.

Orzecznictwo

Kwestia usprawiedliwionej nieobecności oskarżonego na rozprawie głównej mieści się w zakresie kontroli instancyjnej sądu rozpoznającego apelację od wyroku zaocznego także wówczas, gdy od tego wyroku nie został uwzględniony sprzeciw.

Wyrok SN z 7.11.2005 r., V KK 59/05, OSNKW 2006/1, poz. 8

Przesłanką umożliwiającą zakwestionowanie prawomocnego orzeczenia wydanego pod nieobecność oskarżonego jest wykazanie, że nie uzyskał on informacji o terminie (art. 540b § 1 k.p.k.). Nawet jednak w wypadku braku doręczenia zawiadomienia o terminie rozprawy lub doręczenia tego zawiadomienia w inny sposób niż przewidziany w przepisach art. 132 § 1–3, art. 133, 137 i 138 k.p.k. nie ma warunków do wznowienia postępowania na podstawie art. 540b § 1 k.p.k., gdy nastąpi ustalenie, że zainteresowany wiedział o terminie rozprawy.

Postanowienie SA w Łodzi z 14.12.2018 r., II AKo 128/18,
„Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi” 2019/2, poz. 116

9. Zachowanie zasady bezpośredniości

W toku całego postępowania karnego powinna obowiązywać zasada bezpośredniości. Zasada ta (wyprowadzana z art. 174 i *a contrario* z art. 389 i 391–394 k.p.k.) jest dyrektywą nakazującą organom procesowym dokonywanie ustaleń z wykorzystaniem przede wszystkim dowodów pierwotnych, a z unikaniem zastępowania dowodów pierwotnych dowodami pochodnymi.

Ponadto autor apelacji powinien sprawdzić, czy w toku całego postępowania skład sędziowski był taki sam (odmienność dopuszczalna jest w postępowaniu w sprawach wykroczeń). W przypadku stwierdzenia, że skład sędziowski uległ zmianom, trzeba podnieść zarzut wystąpienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej nienależycie obsadzonego składu sędziowskiego (art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Uwaga autora apelacji powinna się skupić także na ustaleniu, czy wszyscy świadkowie, powołani zarówno przez oskarżyciela, jak i przez obrońcę, zostali przesłuchani przed sądem orzekającym. Należy bowiem pamiętać, że odczytanie zeznań świadka możliwe jest jedynie za uprzednią zgodą obu stron postępowania. Wyjaśnienia oskarżonego są również w stosunku do współoskarżonych osobowym środkiem dowodowym. Jest oczywiste, że przeprowadzenie takiego dowodu musi się odbywać z zachowaniem

zasady bezpośredniości. Jednakże w przypadku śmierci oskarżonego przed złożeniem przez niego wyjaśnień na rozprawie podlegają odczytaniu protokoły zawierające jego wyjaśnienia, niezależnie od tego, w jakiej fazie postępowania karnego zostały one złożone. Zasada bezpośredniości ma charakter instrumentalny w stosunku do zasady prawdy materialnej. Oznacza to, że przepisy wyrażające zasadę bezpośredniości zachowują swoją wartość tak długo, jak długo sprzyjają zasadzie prawdy. Tracą one tę wartość w sytuacji, gdy miałyby krępować zasadę prawdy lub wprost jej przeciwdziałać. Takim przeciwdziałaniem byłoby odrzucenie istniejącego dowodu w sytuacji, gdy nie ma alternatywy w zakresie formy tego dowodu (tak M. Cieślak, *Glosa do uchwały SN z 10.01.1975 r., VI KZP 22/74*, „Państwo i Prawo” 1976/3, s. 209–210).

Orzecznictwo

Jeżeli część rozprawy przeprowadzonej pod nieobecność członka składu orzekającego została powtórzona, to brak podstaw do uznania, że nie był on obecny na całej rozprawie.

Uchwała SN z 30.09.1998 r., I KZP 13/98, OSNKW 1998/9–10, poz. 45

Zakaz wynikający z art. 174 k.p.k. odnosi się tylko do zastępowania dowodu z przesłuchania oskarżonego lub świadków, treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych. Natomiast przepis ten nie zabrania wykorzystania tych dokumentów obok wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadków.

Wyrok SA w Warszawie z 4.10.2017 r., II AKa 216/17, LEX nr 2412806

10. Poprawność sporządzania protokołów

Z punktu widzenia konstrukcji apelacji poprawność sporządzania protokołów stanowi kwestię dość istotną, prawidłowość protokołu determinuje bowiem możliwość oparcia się sądu na okolicznościach, które są w nim ujawnione.

Autor apelacji powinien sprawdzić, czy z sytuacji, które przewiduje ustawa – przede wszystkim w art. 143 k.p.k. – został spisany protokół. Jeśli nie, czynność, która miała być zawarta w protokole, nie może stanowić podstawy ustaleń faktycznych sądu.

Kodeks postępowania karnego

Art. 143. § 1. Spisania protokołu wymagają:

- 1) przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, wniosku o ściganie i jego cofnięcie;
- 2) przesłuchanie oskarżonego, świadka, biegłego i kuratora;
- 3) dokonanie oględzin;
- 4) dokonanie otwarcia zwłok oraz wyjęcie zwłok z grobu;
- 5) przeprowadzenie eksperymentu, konfrontacji oraz okazania;

- 6) przeszukanie osoby, miejsca, rzeczy i systemu informatycznego oraz zatrzymanie rzeczy i danych informatycznych;
- 7) otwarcie korespondencji i przesyłki oraz odtworzenie utrwalonych zapisów;
- 8) zaznajomienie podejrzanego z materiałami zebranymi w postępowaniu przygotowawczym;
- 9) przyjęcie poręczenia;
- 10) przebieg posiedzenia sądu, jeżeli stawia się na nim uprawnione osoby albo ich obecność jest obowiązkowa;
- 11) przebieg rozprawy.

§ 2. Z innych czynności spisuje się protokół, jeżeli przepis szczególny tego wymaga albo przeprowadzający czynność uzna to za potrzebne. W innych wypadkach można ograniczyć się do sporządzenia notatki urzędowej.

Osoba sporządzająca protokół powinna mieć uprawnienia zgodne z art. 144 k.p.k. Jeśli natomiast autor apelacji chciałby wskazać naruszenie tego artykułu, np. przez zarzucenie, że protokół rozprawy sporządził nieupoważniony przez prezesa praktykant sądowy podczas praktyk na ostatnim roku studiów, musiałby wykazać wpływ tego zdarzenia na wydanie orzeczenia. Należy natomiast sprawdzić, czy protokolant lub stenograf nie ulegają w danej sprawie wyłączeniu z tych samych powodów co sędzia. Ta okoliczność może mieć już istotne znaczenie w kwestii treści wydanego orzeczenia.

Zgodnie z art. 148 § 1 k.p.k. protokół powinien spełniać określone wymogi formalne, tzn. zawierać: oznaczenie czynności, jej czasu i miejsca oraz osób w niej uczestniczących, przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski jej uczestników, postanowienia i zarządzenia wydane w toku czynności, a jeżeli sporządzono je osobno, wzmiankę o ich wydaniu, w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności.

Wprowadzono natomiast art. 148a k.p.k., zgodnie z którym w protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych oraz świadków uczestniczących w czynności. Dane te, niezamieszczone w protokole, zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie.

Przepis art. 148a § 1 zdanie pierwsze k.p.k. nie dotyczy miejsca pracy świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznania w związku z pełnioną funkcją, chyba że przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu orzekającego przeprowadzającego czynność uzna, iż dla dobra postępowania karnego nie powinno ono zostać zamieszczone w protokole.

Jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu i adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków zawarte są w dokumentach innych niż protokół, dokumenty, w całości lub w części, w jakiej zawierają te

dane, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Do akt sprawy załącza się uwierzytelnione kserokopie dokumentów lub ich części, sporządzone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z tymi danymi.

Przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu sądu – w odniesieniu do protokołu, o którym mowa w art. 148a § 1 k.p.k., a w odniesieniu do innych dokumentów – organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo prezes sądu lub przewodniczący składu sądu, może zarządzić o odstąpieniu, w całości lub w części, od stosowania przepisów § 1 lub 3 tego artykułu, jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania lub miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka są oskarżonemu znane; w odniesieniu do danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka, jeżeli miejsca te stanowią równocześnie miejsce prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i dane te zostały przekazane do publicznej wiadomości do właściwego rejestru lub ewidencji; z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy.

Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić w niezbędnym zakresie te dane, o których mowa w art. 148a § 1 k.p.k., lub oryginały dokumentów, o których mowa w § 3 tego przepisu, jeżeli mają one znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Co ważne – w protokole nie wolno zastępować zapisu treści zeznań lub wyjaśnień odwoływaniem się do innych protokołów. To może mieć istotne znaczenie dla okoliczności, na jakich sąd opiera ustalenie stanu faktycznego.

Jeśli protokół nie spełnia wymogów przewidzianych prawem, sąd nie może oprzeć na nim swoich ustaleń. Tym samym autor apelacji zyskuje możliwość podniesienia zarzutu błędu w ustaleniach stanu faktycznego czy też zarzutu wadliwej oceny dowodów. Z uwagi na istotność danych zawartych w protokole autor apelacji w dalszej kolejności powinien uzasadnić, w jaki sposób sytuacja ta rzutuje na orzeczenie wydane w sprawie.

Orzecznictwo

Protokół nie musi stanowić idealnego odzwierciedlenia wypowiedzi osoby przesłuchiwanej, skoro ustawa wymaga umieszczenia w protokole m.in. wyjaśnień „z możliwą dokładnością” (art. 148 § 2 k.p.k.), a zatem nie dosłownie.

Wyrok SA w Krakowie z 9.03.2011 r., II AKa 22/11, KZS 2011/5, poz. 49

Protokół rozprawy głównej jest podstawową formą dokumentowania czynności procesowych. Jest on dokumentem o charakterze sprawozdawczym i w postępowaniu odwoławczym stanowi zasadniczy materiał dowodowy. Instancja

odwoławcza nie jest związana treścią protokołu, a jego wartość dowodową powinna oceniać według kryteriów związanych z zasadą swobodnej oceny dowodów. Istnienie przyczyn odwoławczych powinno być badane przez instancję kontrolną w świetle wszelkich dostępnych informacji, a nie tylko na podstawie protokołu z rozprawy.

Wyrok SA w Katowicach z 14.12.2010 r., II AKa 311/10, LEX nr 785444

Zgodnie z art. 143 § 1 pkt 5 i art. 148 § 1 i 2 k.p.k. czynność okazania powinna zostać udokumentowana w formie szczególnej, a protokół z tej czynności, sporządzony z możliwą dokładnością, ma odzwierciedlać jej prawidłowość oraz rzeczywisty przebieg, co za tym idzie – w sytuacji, w której żadna ze stron nie podważa zasadności sporządzenia protokołu przed złożeniem podpisów, dokument ten stanowi wiarygodne źródło informacji o przeprowadzonej czynności. Za niedopuszczalne zatem z gwarancyjnego punktu widzenia uznać należy obejście tych przepisów, wyrażające się w przeprowadzeniu dowodu z zeznań w charakterze świadka funkcjonariuszy Policji wykonujących czynność okazania celem stwierdzenia stopnia pewności identyfikacji przedmiotu okazania, w tym też osoby, przez świadka, któremu przedmiot ten okazywano, jeśli nie wynika to wprost z zapisów protokołu.

Wyrok SA w Katowicach z 22.04.2010 r., II AKa 84/10, KZS 2010/9, poz. 51

Jeżeli treść protokołu rozprawy, a co za tym idzie – jej przebieg nie zostaną skutecznie zakwestionowane w trybie przewidzianym prawem karnym procesowym, to przyjmuje się, że czynności procesowe utrwalone w protokole faktycznie zostały dokonane.

Postanowienie SN z 4.01.2007 r., IV KK 421/06, OSNwSK 2007, poz. 46

Przepisy procesowe nie normują techniki protokołowania. W orzecznictwie aprobuje się, że wypowiedzi osoby przesłuchiwanej są streszczane w protokole, co pozwala formułować tekst w sposób zrozumiały, z pominięciem wypowiedzi nieistotnych dla treści, które utrudniają jej zrozumienie, co mogłoby mieć miejsce przy zapisie dosłownym. Protokół ma utrwaląć treść wypowiedzi w sposób oddający istotę rzeczy, powinien stanowić wierne, ściśle odpowiadające rzeczywistej treści, odbicie wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w zakresie istotnym dla danej sprawy. Protokół może więc zawierać słowa lub zwroty, których przesłuchiwany nie używał. Przepis art. 148 § 2 k.p.k. wymaga zamieszczenia w protokole wyjaśnień, zeznań, oświadczeń i wniosków z możliwą dokładnością.

Niewątpliwie trafne jest stanowisko, że protokół nie musi stanowić idealnego odzwierciedlenia wypowiedzi osoby przesłuchiwanej, skoro ustawa wymaga umieszczenia w protokole m.in. wyjaśnień „z możliwą dokładnością” (art. 148 § 2), a zatem niedosłownie.

Wyrok SA w Krakowie z 24.09.2015 r., II AKa 97/15, KZS 2015/11, poz. 40

11. Odniesienie się przez sąd do wniosków dowodowych

Autor apelacji powinien sprawdzić, czy sąd pierwszej instancji odniósł się do wszystkich wniosków dowodowych i dowodów składanych w toku postępowania. Należy bowiem wskazać, że każdy element ustalonego przez sąd stanu faktycznego musi znaleźć oparcie w konkretnym, zebranym w postępowaniu materiale dowodowym. Dlatego też, jeśli sąd ustala określony stan faktyczny samowolnie, bez odniesienia się do tego, na podstawie jakich dowodów to czyni, zasadne jest rozważenie zarzutu błędu w ustaleniach stanu faktycznego, jeśli natomiast sąd przykładowo powołuje dowód, ale go nie ocenia – mieści się to w ramach wadliwej oceny materiału dowodowego.

Jeśli sąd nie odniósł się lub odniósł się niewłaściwie do złożonych przez stronę wniosków dowodowych, autor apelacji może podnieść stosowne zarzuty wskazujące na naruszenie przepisów postępowania mogących mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia:

- 1) art. 424 k.p.k. – brak odniesienia się sądu do istotnych kwestii mogących mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy;
- 2) art. 4, 7, 410 i 424 § 1 k.p.k. – ustalenie okoliczności stanu faktycznego na podstawie materiału dowodowego, który jest niekompletny, a także naruszenie zasady nakazującej brać pod uwagę okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego;
- 3) art. 170 § 1 w zw. z art. 174 k.p.k. – oddalenie wniosku dowodowego bez wskazania przyczyn podjęcia przez sąd takiego rozstrzygnięcia oraz oparcie ustaleń sądu na faktach niemających pokrycia w materiale dowodowym lub mających pokrycie w dokumentach lub materiale, który nie może stanowić samoistnego dowodu;
- 4) art. 167 w zw. z art. 366 § 1 k.p.k. – nieprzeprowadzenie dowodu ważnego dla wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy;
- 5) art. 7 w zw. z art. 391 k.p.k. – ustalenie stanu faktycznego na podstawie dowolnej, a nie swobodnej oceny materiału dowodowego, przy czym autor apelacji musi wykazać, na czym polegają nieprawidłowości.

12. Inicjatywa dowodowa sądu i stron

Zgodnie z treścią znowelizowanego art. 167 k.p.k. w postępowaniu przed sądem dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. Z art. 366 § 1 k.p.k. wynika ponadto, że na przewodniczącym ciąży obowiązek wyjaśniania wszelkich istotnych okoliczności sprawy, a także kierowania rozprawą, czuwania nad jej prawidłowym przebiegiem i dążenia do tego, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na pierwszej rozprawie głównej.

W apelacji autor powinien wskazać, jakie dowody istotne z punktu widzenia ustalenia odpowiedzialności oskarżonego nie zostały przez sąd przeprowadzone, choć stan sprawy wymagał przeprowadzenia takich dowodów z urzędu, brak zgłoszenia takiego wniosku przez obrońcę lub pełnomocnika był uzasadniony, a ponadto jakie szczególne

okoliczności i jaki wyjątkowy wypadek zaistniały w postępowaniu, aby móc zrealizować przesłanki z art. 167 k.p.k.

Nieprzeprowadzenie przez sąd dowodów z urzędu w sytuacji, gdy mogłyby one prowadzić do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, może stanowić względną przyczynę odwoławczą (art. 438 pkt 2 k.p.k.) i prowadzić do uchylenia zapadłego rozstrzygnięcia. Dotyczy to jednak wyłącznie wypadku, w którym zrealizowane zostały przesłanki z art. 167 k.p.k.

Kodeks postępowania karnego

Art. 167. Dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu.

Art. 366. § 1. Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, bacząc, aby zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy.
§ 2. Przewodniczący powinien dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na pierwszej rozprawie głównej.

Orzecznictwo

Zarzucając wyrokowi obrazę art. 167 i 366 k.p.k., prokurator zdaje się zapominać, że obowiązujące w procesie karnym domniemanie niewinności obalać ma oskarżyciel, udowadniając oskarżonemu winę. Sąd zatem nie ma żadnego obowiązku poszukiwania z urzędu dowodów wspierających oskarżenie, gdy te dostarczone przez oskarżyciela do skazania nie wystarczą, a on sam do ich uzupełnienia nie dąży.

Wyrok SA w Katowicach z 8.03.2007 r., II AKa 33/07, KZS 2007/7–8, poz. 108

Nierozpoznanie wniosku dowodowego oskarżonego, zaniechanie wyjaśnienia sprzeczności w zeznaniach świadków oraz nieprzeprowadzenie dopuszczonego dowodu z dokumentów czynią zasadnym zarzut obrazu przepisów Kodeksu postępowania karnego, a gdy nie można stwierdzić, że wszystkie istotne okoliczności sprawy zostały wyjaśnione, należy uznać, że wskazane uchybienia są tego rodzaju, że mogłyby mieć istotny wpływ na treść wydanego wyroku (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

Wyrok SN z 27.11.2001 r., III KKN 283/01, LEX nr 51601

Trudności, z którymi sąd pierwszej instancji borykał się w toku postępowania dowodowego w niniejszej sprawie podczas odtworzenia przebiegu zdarzenia, w niczym nie usprawiedliwiają błędów proceduralnych, które zaistniały w tej sprawie. Wprost przeciwnie, obligowały one sąd pierwszej instancji do wnikliwej i kompleksowej oceny zgromadzonych dowodów, a w sytuacji, gdy dowody te były niewystarczające, należało z urzędu przeprowadzić dowody pozwalające na prawidłowe rozstrzygnięcie tej sprawy.

Wyrok SN z 31.07.2001 r., WA 22/01, LEX nr 551165

Artykuł 167 k.p.k. nakłada na Sąd *meriti* obowiązek przeprowadzenia dowodów z urzędu, ale tylko w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy – innymi słowy – w jakim jest to niezbędne dla prawidłowego wyrokowania. Tym samym sąd orzekający ma obowiązek dochodzenia do prawdy obiektywnej również w sytuacji, gdy strony nie wnioskuje o przeprowadzenie nowych dowodów, ale dopiero wówczas, gdy dokonując oceny dowodów uzna, że materiał dowodowy jest niepełny i nasuwa wątpliwości co do stanu faktycznego sprawy i tym samym wymaga uzupełnienia.

Postanowienie SN z 18.04.2019 r., IV KK 95/19, LEX nr 2650697

13. Upředzenie o zmianie kwalifikacji przed wyrokowaniem

W sytuacji gdy sąd pierwszej instancji, wydając wyrok, zmienił kwalifikację prawną wskazaną w akcie oskarżenia, powinien najpóźniej na ostatniej rozprawie uprzedzić o tym fakcie strony. Obowiązek ten jest istotny z punktu widzenia możliwości realizowania prawa do obrony, a jego naruszenie może stanowić podstawę podniesienia zarzutu uchybienia przepisom prawa procesowego, które mogło mieć wpływ na wynik rozstrzygnięcia (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

Należy przypomnieć, że sąd nie jest związany ani opisem czynu, ani kwalifikacją prawną wskazaną w akcie oskarżenia, natomiast wiąże go czyn jako zdarzenie prawne.

Zgodnie z art. 399 § 1 k.p.k., jeżeli w toku rozprawy okaże się, że nie wychodząc poza granice oskarżenia, można czyn zakwalifikować według innego przepisu prawnego, sąd uprzedza o tym obecne na rozprawie strony.

Jak wskazano w wyroku SN z 22.04.1986 r., obowiązkiem sądu jest ustalenie dokładnej daty czynu, więc ustalenie przez sąd, że wskazany w akcie oskarżenia czyn miał miejsce w innym czasie, niż zostało to sprecyzowane przez oskarżyciela, nie będzie stanowiło wyjścia poza granice oskarżenia (wyrok SN z 22.04.1986 r., IV KR 129/86, OSNPG 1986/12, poz. 167).

Przez **zmianę kwalifikacji prawnej czynu** należy rozumieć:

- 1) przyjęcie przez sąd czynu ciągłego (art. 12 k.k.) lub ciągu przestępstw (art. 91 k.k.), co nie było wskazane w akcie oskarżenia;
- 2) zastosowanie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu, który w akcie oskarżenia zakwalifikowano według jednego przepisu;
- 3) zastosowanie art. 64 k.k. w sytuacji, gdy przepis ten nie został wskazany w akcie oskarżenia;
- 4) zmianę kwalifikacji prawnej czynu z przestępstwa ściganego z urzędu na przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego;
- 5) dokonanie istotnych zmian w opisie zarzucanego czynu.

Upředzenie o zmianie kwalifikacji prawnej powinno polegać na wskazaniu przez sąd kwalifikacji prawnej, która jest przewidziana do zastosowania. Upředzenie o zmianie kwalifikacji prawnej czynu nie wymaga wydania w tym przedmiocie postanowienia. Fakt upředzenia o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej czynu powinien być zapisany w protokole rozprawy.

Orzecznictwo

O ile w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji każde nieupředzenie o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej czynu stanowić będzie naruszenie przepisu art. 399 § 1 k.p.k., a rozważaniu podlegać może wpływ tegoż na rozstrzygnięcie, o tyle w postępowaniu apelacyjnym strony mogą tak wyraźnie wytyczyć granice i kierunek rozpoznania sprawy, że nie znajdują się w sytuacji zaskoczenia, a zatem brak pouczenia nie spowoduje naruszenia art. 399 § 1 k.p.k. Są to ramy określające pole manewru sądu odwoławczego w zakresie zmiany zaskarżonego wyroku, w tym zmiany kwalifikacji prawnej czynu. Skoro zaś same strony wytyczają sądowi zakres rozpoznania sprawy, przedstawiając w pismach procesowych zarzuty i wnioski apelacyjne, to trudno mówić, by wywołana w ten sposób sytuacja procesowa mogła spowodować zaskoczenie dla stron.

Postanowienie SN z 18.10.2017 r., II KK 283/17, LEX nr 2401059

O tym, czy sąd utrzymał się w wyroku skazującym w granicach skargi, decyduje ostatecznie tożsamość zdarzenia historycznego objętego czynem przypisanym ze zdarzeniem historycznym zarzuconym przez oskarżyciela w akcie oskarżenia. Jeżeli sędzia nie wykracza poza to samo zdarzenie faktyczne, w którego przebiegu oskarżyciel dopatruje się popełnienia przestępstwa przez danego oskarżonego, zasada tożsamości czynu przypisanego i czynu zarzuconego nie jest naruszona, chociaż stosownie do wyników przewodu sądowego sędzia czyn ów ustala inaczej pod względem faktycznym w porównaniu z twierdzeniami oskarżyciela, w szczególności zawartymi w akcie oskarżenia, i pomimo że sędzia temu czynowi nadaje inną, łagodniejszą lub surowszą kwalifikację prawną na podstawie ustalonego stanu faktycznego, zgodnego lub niezgodnego z twierdzeniem oskarżyciela.

Postanowienie SN z 29.04.2010 r., III KK 368/09, LEX nr 584761

W sytuacji, gdy postępowanie toczyło się z oskarżenia publicznego, a na rozprawie okazało się, że czyn zarzucony jest przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego, istniała możliwość złożenia przez prokuratora oświadczenia o podtrzymaniu oskarżenia jako publicznego, jeśli w jego przekonaniu wymagał tego interes społeczny.

Wyrok SN z 2.12.2009 r., V KK 297/09, LEX nr 553766

Zmiana kwalifikacji prawnej czynu, czyli zakwalifikowanie go według innego przepisu prawnego w trybie art. 399 § 1 k.p.k., może nastąpić jedynie w granicach

aktu oskarżenia. Dopuszczalne jest więc inne określenie czynu, przypisanie go oskarżonemu i w konsekwencji zastosowanie innej jego kwalifikacji prawnej, lecz tenże nowy czyn musi się mieścić w granicach wyznaczonych przez zdarzenie faktyczne, podane przez oskarżyciela w opisie zarzucanego oskarżonemu czynu. Innymi słowy, musi zachodzić tożsamość pomiędzy czynem zarzucanym i przypisanym oskarżonemu.

Wyrok SA w Lublinie z 8.09.2009 r., II AKa 129/09, LEX nr 550503

Oczywistym uchybieniem jest nieuprzedzenie stron o możliwości przyjęcia, że wszystkie czyny zarzucane w akcie oskarżenia mogą zostać uznane za jeden, a nie, jak dotychczas sygnalizowano, dwa ciągi przestępstw, niemniej uchybienie to należy zaliczyć do kategorii formalnych i w istocie niemających istotnego znaczenia dla sytuacji oskarżonego.

Nie w każdym wypadku wskazanie na brak uprzedzenia nakazanego w trybie art. 399 k.p.k. stanowi zasadną podstawę kasacji. Ocena wagi i znaczenia uchybienia temu nakazowi zależy od okoliczności konkretnej sprawy, kontekstu procesowego, w którym doszło do naruszenia określonego w nim nakazu, szczególnie z punktu widzenia gwarancji procesowych oskarżonego.

Postanowienie SN z 18.12.2008 r., II KK 157/08, OSNwSK 2008, poz. 2669

Zmiana kwalifikacji prawnej to także wprowadzenie nowej oceny prawnej i zakwalifikowanie określonego zachowania z innego przepisu prawnego, a także dokonanie istotnych zmian w opisie zarzucanego czynu.

Wyrok SN z 14.03.2008 r., IV KK 436/07, LEX nr 406945

Zmiana kwalifikacji prawnej dopuszczalna jest w granicach oskarżenia i nie decyduje o tym zbieżność opisu czynu ze wszystkimi czynnościami sprawczymi mogącymi wchodzić w zakres danego zdarzenia. Decydują o tym ramy określone w akcie oskarżenia, gdyż w konkretyzacji opisu czynu zarzucanego nie zawsze zachodzi potrzeba przytaczania wszystkich znamion przestępczego działania sprawcy, które w jednych wypadkach mogą być całkowicie pochłaniane, a w innych stanowić wyłącznie okoliczności obciążające. Tak więc ramy określone w uzasadnieniu aktu oskarżenia wyznaczają zakres tożsamości „zdarzenia historycznego”, które w zależności od konkretnej sytuacji faktycznej może być podciągnięte pod właściwy przepis prawa karnego materialnego.

Postanowienie SN z 19.10.2006 r., II KK 246/06, OSNwSK 2006, poz. 1987

Zaniedbanie powinności uprzedzenia stron o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej badanego czynu nie zawsze i nie w każdej sytuacji będzie stanowiło obrazę przepisów postępowania istotną w orzekaniu odwoławczym, ale tylko wtedy, gdy mogło to mieć wpływ na treść wyroku sądu pierwszej instancji.

Wyrok SA w Krakowie z 28.09.2006 r., II AKa 135/06, KZS 2006/11, poz. 35

Wyjście poza granice oskarżenia następuje, gdy w grę wchodzi przyjęcie – oprócz znamion czynu zarzucanego w akcie oskarżenia – innych zdarzeń lub znamion czynu w stosunku do czynu zarzucanego (rozszerzenie jego zakresu) albo zastąpienie go zupełnie innymi znamionami.

Czyn zarzucony Arturowi Sz. i czyny mu przypisane wyrokiem niewątpliwie naruszają różne dobra i posiadają różny przedmiot ochrony, różnią się ponadto czasem i miejscem ich dokonania. Doszło zatem do skazania oskarżonego Artura Sz. za inny czyn niż zarzucony, a tym samym do naruszenia zasady skargowości wyrażonej w art. 14 § 1 k.p.k., co zgodnie z art. 439 § 1 pkt 5 k.p.k. stanowi bezwzględłą przyczynę odwoławczą nakładającą na sąd odwoławczy obowiązek uchylenia orzeczenia.

Wyrok SA w Warszawie z 24.11.2004 r., II AKa 447/04, LEX nr 1642186

14. Dowód z opinii biegłego

Częstym zarzutem podnoszonym w środkach zaskarżenia jest zarzut naruszenia przepisów postępowania karnego dotyczących sporządzanych przez biegłych opinii sądowych. Przygotowując apelację, należy zwrócić uwagę na takie okoliczności, jak zaistnienie przesłanek sporządzenia opinii, forma procesowa zażądania przez sąd wydania opinii, treść i forma samej opinii, kompetencje biegłych oraz odmienności w przypadku opinii dotyczących zdrowia psychicznego oskarżonego. Zgodnie z uzasadnieniem wyroku SA we Wrocławiu z 21.11.2018 r., II AKa 332/18, LEX nr 2609065: „Opinia biegłego winna dotyczyć kwestii, których poznanie bezpośrednio przez organ procesowy ze względu na konieczność posiadania wiadomości specjalnych albo w ogóle nie byłoby możliwe albo byłoby znacznie utrudnione. Opinia biegłego jest podstawą do wyciągnięcia pewnych wniosków w sprawie przez organ orzekający, nie jest jednak decydująca. Podlega też, tak jak każdy inny dowód, swobodnej ocenie sądu”.

14.1. Konieczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego albo biegłych

Zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego konieczne jest zasięgnięcie opinii biegłych w każdej sytuacji, gdy w sprawie należy ustalić okoliczności mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a jednocześnie ich ustalenie wymaga wiadomości specjalnych.

Brak jest jednocześnie w przepisach procedury karnej definicji wiadomości specjalnych, jednakże w wypracowanym orzecznictwie wskazuje się, że są to takie informacje, które nie są dostępne dla dorosłego, doświadczonego i mającego ogólne wykształcenie człowieka.

Trzeba zaznaczyć, że **posiadanie przez organ wiadomości specjalnych z danej dziedziny nie zwalnia z obowiązku powołania w tym zakresie biegłego**. Wynika to z faktu,

że opinia podlega ocenie sądu, a strony mają prawo się z nią zapoznać, natomiast wykorzystanie specjalistycznej wiedzy przez sąd orzekający w sprawie prowadziłoby do naruszenia przepisów postępowania i oparcia wyroku na okolicznościach nieujawnionych w toku postępowania (art. 410 k.p.k.), a w konsekwencji – do jego uchylenia.

Sąd może natomiast powołać w charakterze biegłych zarówno osoby wpisane na listę biegłych, jak i osoby spoza tej listy, ale mające wiadomości specjalne.

A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 169, wymienia sytuacje, w których zgodnie z wypracowanym orzecznictwem staje się konieczne zasięgnięcie opinii biegłego:

- 1) konieczność ustalenia niepoczytalności oskarżonego, w tym stopnia niepoczytalności;
- 2) zastosowanie wobec sprawcy środków zabezpieczających (art. 93a i n. k.k.);
- 3) ustalanie stopnia i charakteru uszkodzeń ciała spowodowanych przez oskarżonego;
- 4) ustalanie stanu technicznego pojazdu przed wypadkiem i po nim;
- 5) odtwarzanie przebiegu wypadku (tor ruchu, szybkość itd.) na podstawie zabezpieczonych śladów;
- 6) ocena zdolności kierowcy do prowadzenia pojazdu.

Rozbieżności w orzecznictwie budzi konieczność powoływania biegłych w przypadku ustalenia, czy sprawca działał w warunkach silnego wzburzenia (art. 148 § 4 k.k.). Część orzeczeń wskazuje, że konieczne w takim przypadku jest powołanie biegłego z zakresu psychologii, część natomiast podkreśla, że ocena tej okoliczności pozostaje domeną sądu. Nie jest natomiast zasadne powoływanie biegłego w celu ustalenia, czy „silne wzburzenie” może być ocenione jako usprawiedliwione okolicznościami.

Orzecznictwo

Do wiadomości specjalnych, którego to pojęcia używa art. 176 § 1 d.k.p.k., nie należą te wiadomości, które są dostępne dla dorosłego człowieka o odpowiednim doświadczeniu życiowym, wykształceniu i zasobie wiedzy ogólnej.

Wyrok SN z 15.04.1976 r., II KR 48/76, OSNKW 1976/10–11, poz. 133

Kształtowanie przez sąd odwoławczy faktycznej podstawy rozstrzygnięcia, gdy konieczne były do tego wiadomości specjalne, bez posiłkowania się opinią biegłego, stanowiło rażące naruszenie art. 193 k.p.k.

Wyrok SN z 14.11.2008 r., V KK 137/08, OSNwSK 2008, poz. 2294

O ile stwierdzenie okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, o tyle organ procesowy ma obowiązek, a nie tylko uprawnienie, zasięgnięcia opinii biegłych. Jednocześnie sąd ma również obowiązek weryfikacji, czy złożona opinia zawiera wszystkie niezbędne elementy, w tym sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń, a ponadto

obowiązek kontroli, czy opinia ta jest m.in. pełna i jasna. W sytuacji, gdy przeprowadzenie omawianego dowodu ma znaczenie dla winy oskarżonego albo jej stopnia, sąd nie może odstąpić od zasady przeprowadzenia go na rozprawie nawet wówczas, gdy strony wyrażą na to zgodę.

Wyrok SN z 10.10.2007 r., III KK 116/07, LEX nr 346227

Samo posiadanie wiadomości specjalnych nie wystarcza, by być dostarczycielem dowodu w postaci opinii, najpierw bowiem trzeba uzyskać procesowy status biegłego, do czego potrzebna jest decyzja organu procesowego. Zatem w świetle uregulowania zawartego w art. 201 k.p.k. oczywiste jest, że sąd, po stwierdzeniu mankamentów określonych w tym przepisie, nie może po prostu odrzucić opinii biegłych, przyjmując własne stanowisko, lecz powinien wezwać biegłych do sporządzenia kolejnej opinii konwalidującej te mankamenty albo też wezwać innych biegłych.

Wyrok SA w Warszawie z 6.06.2007 r., II AKa 23/07, OSA 2009/7, poz. 43–55

Zgodnie z treścią przepisu art. 193 § 1 k.p.k., jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych. Interpretacja tego przepisu, zarówno w judykaturze, jak i doktrynie, nie pozostawia żadnych wątpliwości co do tego, że powołanie biegłego w sytuacji, o jakiej mowa w § 1 omawianego przepisu, nie jest prawem, lecz obowiązkiem sądu. Jeśli więc w sprawie konieczne było zasięgnięcie opinii biegłego, dowodu z biegłego nie można zastąpić innym dowodem.

Postanowienie SN z 17.05.2007 r., II KK 331/06, OSNwSK 2007, poz. 1070

W postępowaniu sądowym jedyną drogą do zdiagnozowania istnienia lub nieistnienia zaburzenia psychicznego, inaczej zdrowia psychicznego, w aspekcie odpowiedzialności karnej są wymagania (reguły) wiedzy medycznej. Oznacza to, że ujawnione mankamenty osobowości same w sobie nie stanowią dowodu na to, że oskarżony był dotknięty zaburzeniami psychicznymi, które znosiły lub ograniczały rozumienie znaczenia czynu lub możliwość pokierowania swoim postępowaniem, nawet w odniesieniu do czynów gwałtownych i szokujących opinię publiczną. Wypowiedź (opinia) osoby posiadającej wiadomości specjalne udzielona w sprawie co do okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia o odpowiedzialności oskarżonego bez uprzedniego powołania tej osoby do pełnienia funkcji biegłego nie jest wypowiedzią (opinią) w sensie karnoprosesowym. Nie można więc tym wypowiedziom nadawać znaczenia procesowego i dokonywać ich oceny w zestawieniu z dowodami przeprowadzonymi w sprawie w zgodzie z regułami prawa dowodowego.

Postanowienie SN z 25.06.2003 r., IV KK 81/03, LEX nr 81193

Ustalenie, czy sprawca działał w stanie silnego wzburzenia, nie dotyczy okoliczności wymagającej wiadomości specjalnych i może być dokonane przez sąd bez potrzeby uciekania się do pomocy biegłych.

Wyrok SA w Łodzi z 25.07.2001 r., II AKa 123/01, KZS 2002/9, poz. 27